

GRUDA

VSEBINA:

Obkrožcu leta. — Vinko Bitenc: Bajtarjeva hči.
— Ivan Albreht: Bolečina. — Griša Koritnik:
November. — Albin Podjavoršek: Resnica o
pijanstvu. — Ksaver Meško: Kmet v jeseni. —
Ivo Grahor: Otroci v božični noči. — Jože Lavrič:
Spomini iz ujetništva. — Kotiček za dekleta.
— Organizacija. Uganke. — Listnica uredništva.

*

Celoletna naročnina za „Grudo“ znaša Din 30.—
Za dijake in vojake Din 20.— V podrobni pro-
daji posamezna številka Din 3.—

Račun poštne hranilnice v Ljubljani št. 13.440.

*

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Pražakova 8/I.

*

Urejuje: France Gerželj, Kolodvorska ulica 7
Telefon 32-59

*

NOVEMBER \ DECEMBER

LEGAT Špecerija, delikatese, zajtrkovalnica
KAVA „Expres kava“
 dnevno sveža Miklošičeva c 28.
 iz lastne novodobne prazarne **LJUBLJANA**

T. EGER

modna trgovina

se priporoča

Sv. Petra 2.

LJUBLJANA

F. ERJAVEC

TRGOVINA USNJA

Stalna zaloga tu in inozemskega usnja po najugodnejših cenah. Zaloga koplj, vseh čevljarških potrebščin, prvovrstna turistična mast. Spec. izdelovanje gornjih delov.

Ljubljana, Stari trg 11.

J. REICH

LJUBLJANA

barva, plista in kemično čisti obleke, klobuke itd. Skrobi in svetliolika srajce, ovratnike, zapestnice itd. Pero, šusi, monga, lika

v 24 urah

Gostilna „Pri slepem Janezu“

se priporoča

Na cesti Ljubljana-Št. Vid

Redna tramvajaska zveza

Anton Železnik

izdelovatelj harmonik
VRHNIKA

Nudi harmonike po najnižjih cenah ter popravlja in uglašuje vsa v to stroko spadajoča dela.

Sveže meso

Goveje, telečje, prešičje in razni mesni izdelki

Janko Zevnik

Ljubljana, Dunajska 41

Kupuje vse vrste živino in prešiče.

Šivalne stroje

kolesa - motorje
popravlja

točno in solidno po nizki ceni,

mehanična delavnica

ABRAHAM KARL

Vič, Ljubljana

Cesta na Dobravo št. 4.

V vseh avtomobilskih vprašanjih (pri nabavi, prodaji, prijavi avtomobilov za učenje v avtovožnji.)

se obrnite na

PIPENBACHER & TRNKOCZY

DRUŽBA Z O. Z.

LJUBLJANA, GOSPOSVETSKA C. 1.

(Pri „Figovcu“ na dvorišču)

Najboljši

v materijalu

in

lepih opre mah

so edino

Adler in Gritzner

šivalni stroji in kolesa za dom in obrt, pletilni švicarski stroj

Dubied

Ugodni plačilni pogoji — pouk brezplačen samo pri

Josip Petelinc,

Ljubljana

Za naš

naj se kupujejo naši domači proizvodi:

prašek za pecivo, vanilin - sladkor, rumenilo in pudring praški znamke «ADRIA»

„PLANINKA“ ZDRAVILNI ČAJ

MR. BAHOVEC

PLANINKA
ZDRAVILNI
ČAJ

prenavlja, čisti in osvežuje kri, izboljša slabo prebavo, slabotno delovanje čreves, napihovanje, obolenje mokračne kisline, jeter, žolča in žolčni kamen.

Vzpodbuja apetit in izbornu učinkuje pri arteriosklerozi. Zahtevajte v lekarnah samo pravi „Planinka“ zdravilni čaj, ki se ne prodaja odprto, temveč samo v plombiranih paketih po Din 20.— z napisom proizvajalca:

LEKARNA MR. LEO BAHOVEC LJUBLJANA
Kongresni trg

Zakaj bi hodili
v mesto

ko dobite v

novootvorjeni
drogeriji

HAFNER

(Sp. Šiška) Celovška
cesta št. 44

vsa zdravilna zelišča, redilna sredstva za dojenčke in živo, strupe za podgane, lisice in druge živali, fini spirit, preparate za uničevanje mrčesa in sploh vse, kar potrebujete iz drogerije.

Pri nas se počutite kot doma, postrežemo Vas uslužno, s svežim blagom in ceneje!

Zastave, trakove in ves pripadajoči pribor izdeluje in dobavlja
Zavod za umetno vezenje

I. NEŠKUDLA, Ljubljana

Pražakova ulica 8 (vogel Miklošičeve ceste)

Pri preprosti in najbogatejši izdelavi najboljša kakovost in brezhibna izvedba. Najnižje cene, najugodnejši pogoji.

Popravila in prenovitve zastav in trakov se izvršijo strokovnjaško, trpežno in po najnižjih cenah. Izvolite zahtevati ponudbe in vzorce.

Tvrdba

IGN. ŽARGI

„Pri nizki ceni“

Ljubljana, Sv. Petrac 11

priporoča bogato zalogo raznega modnega blaga, vseh vrst perila, rokavic, nogavic, sratic, kravat. Damska konfekcija. Potrebščine za krojače in šivilje. Na debelo in drobno.

R. WILLMANN

STROJNO PODJETJE

Ljubljana, Slomškova 3

Telefon 2055

Izdeluje različne vrste strojev za lesno industrijo, transmisijske naprave, tovorna dvigala vseh vrst, rebraste cevi iz kovanega železa.

ZOBNI ATELJE

TECHNIK **BEVC JOŽKO**

LJUBLJANA, Gosposvetska 4,
tel. 3296

ordinira od 9 - 1/2 1, 2 - 1/2 6
po dogovoru tudi izven teh ur. ob sobotah
se ordinira le do 4

Mlinarji!

Mlinski stroji fabrikat Prokop.
Mlinske kamne za vsakovrstno meljavo.
Mlinska sita, svilena in volnena.

Ia gonilna jermena, vošek za jermena
in vse ostale mlinске potrebščine nudi:

BRCAR & KOMP.

Ljubljana, Kolodvorska c. 35

Ceniki brezplačno!

Zmerne cene!

BUDDHA

čajne mešanice
so najboljše

TEA IMPORT

LJUBLJANA

Večna pot 15

Telefon 2626

Brzojavlj. T import

MEHANIČNA DELAVNICA

za pletilne, šivalne in pisalne stroje. Na zalogi posamezni deli za stroje po zelo nizkih cenah.

GRGUREVIČ MIROSLAV
LJUBLJANA, Križevniška 7

Kadar prodajate ali kupujete posestva, hiše in vile, zemljišča obrnite se na realitetno pisarno

FRANC VIDENIČ
LJUBLJANA, STARI TRG.

MILA

slaščičarna

Lastna izdelovalnica vsakovrstnih slaščic na drobno in debelo. Izvršuje naročila peciva za prireditve.

Ljubljana, Kolodvorska 6

Kresal Pavel

družba z o. z.

slikarstvo
pleskarstvo
črkoslikarstvo

se priporoča

ROŽNA DOLINA 4/IV.

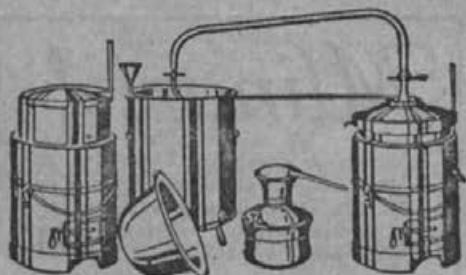
pri Ljubljani.

Delo solidno.

Cene nizke.

KOTLARKA D. Z O. Z.

Gregorčičeva 5, Ljubljana

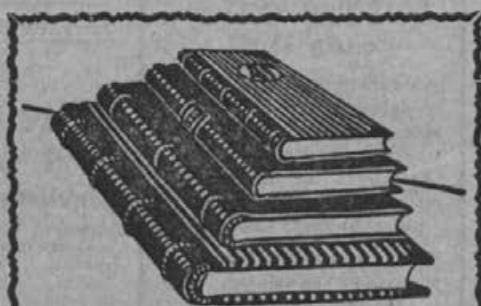
Izdelovanje vseh vrst kotlov za žganjekuho, brzoparilniki bakreni in pocinkani. Kotli za pranje in štedilnike, filtri za vino in olje, pločevinaste črke in avtomati za kruh.

(Preje nova Jugometalija).

Postrežba točna.

Cene nizke.

Pošljite naročnino!

Priporočam svojo z najmodernejšimi stroji opremljeno

knjigoveznicu in črtalnico
trgovskih knjig

Sprejemam v delo vsa v knjigoveško stroko spadajoča dela

Anton Janežič,

knjigoveznica in črtalnica trg. knjig

Ljubljana,

Florjanska ulica števil. 14

GRUDA

M E S E Č N I K Z A K M E T S K O P R O S V E T O

11. — 12.

NOVEMBER — DECEMBER 1932

IX.

Ob koncu leta

Naši „Grudi“ je kot reviji za kmetsko prosveto naložena velika naloga, zlasti še kot glasnici slovenskega kmetsko-mladinskega gibanja. Zaradi „Grude“ same, njene prosvetne in vzgojne naloge, njenega glasništva mlade kmetske generacije, njene potrebne poti v sleherni naš kmetsko-delauski dom, je naše stremljenje po njenem napredovanju in izpopolnitvi neomajno, dasi so časi sila težki. To neomajno stremljenje, pa kot pri vsaki reviji, zavisi tudi od občestva vseh naročnikov in čitateljev v nemajhni meri, kajti ni mogoča izpopolnitev in potrebno napredovanje brez sodelovanja tega občestva.

„Gruda“ je ponosna, da to njeno občestvo tvorita predvsem naš kmetsko-delauski dom in družina v tem domu ter da je predvsem kmetsko-delauska mladina tista, ki v eno živi in raste z „Grudo“. Z obeh strani se že deveto leto staplja stremljenje v plodno in močno rast, ki uveljavlja v našem življenju kmetsko-delausko gibanje in njegov leposlovni in vzgojni tisk.

V deseto leto! Znamenje, ki nas potrjuje v veri in stremljenju, jubilej trajne, neminljive stvaritve in dela, ki nas navdaja z vero za bodoče dni. Kot vidno znamenje tega jubileja bo jubilejna številka „Grude“, ki izide kot prva številka 10. letnika že 20. decembra, ter bo najlepši pozdrav, božično in novoletno voščilo vsem naročnikom in čitateljem.

V desetem letu bo „Gruda“ prinašala poleg glavne celoletne povesti, še nadaljevanje „Spominov iz ujetništva“, krajše povesti in leposlovne sestavke v prozi in pesmi, izpopolnila „Kotiček za dekleta“ posvetila vso pažnjo vzgojnim in organizacijskim vprašanjem mladega kmetskega rodu, razširila svoj ugan-karski kotiček ter uvedla novo in poučno zaglavje o različnih resnih in za-nimivih vprašanjih. Vse pa v mejah možnosti, katere zavise od vsega nje-nega občestva naročnikov, ki jim želita vesel Božič in srečno Novo leto

Uredništvo in uprava

Bajtarjeva hči

Zgodba kmetskega dekleta. (Dalje.)

Ančki se je izvil bolesten vzdih iz prsi.

„Kako naj bom vesela na poti v daljne, tuje kraje! Bogve, kaj nas še vse čaka, kajne Katica?“

Hrvatica se je zahihitala.

„Oh, bo že kako! Saj Amerika je gotovo velika dežela!“

„Kaj mislite vi, gospod?“ se je Ančka spet obrnila do prijaznega gospoda, ki je z vidnim zanimanjem poslušal dekleti.

Ančka mu je v kratkih besedah povedala svojo zgodbo, začenši z dogodkom v ljubljanski kavarni, pa vse do odhoda iz Zagreba. Ko je končala se je gospod za trenotek zamislil, potem je pa dejal:

„Ljuba moja, kaj naj vam jaz svetujem v tej stvari? Preje bi morali pomisliti in natanko preudariti, preden ste se sploh podali na pot v Zagreb.“

„Vem“, se je Ančka v zadregi ozrla v tla. „Kaj sem pa hotela? Vesela sem bila, da se mi je ponudila prilika za službo.“

„Poznam vašo gospo“, je pojasneval uslužno gospod, „in ste glede službe pri njej lahko popolnoma brez skrbi. Gospa grofica je poštena. Vem tudi, da ima v Argentini svoje veleposestvo. Potovanje je njena strast. Seveda, če vas tujina ne veseli, se ne bi smeli odločiti za to pot, kakor sem že rekel. V pol ure moramo dospeti na obmejno postajo, kjer bo kontrola potnih listov. Tam se še lahko premislite in odpelujete nazaj. Sicer pa mislim, da boste pri gospej grofici popolnoma zadovoljni.“

Ančka je mirno poslušala gospoda, obraz se ji je pričel jasni. Svet starega, izkušenega moža, ki dobro pozna grofico, jo je navdal z novim upanjem. Vsi predsodki in pomisleki v Ančkini notranjosti so mahoma skopneli.

„Ne zamerite“, je govorila v zadregi, „da sem vas nadlegovala z vprašanji. Hvaležna sem vam za pojasnilo. Zdaj sem docela pomirjena.“

„Ti si tako nezaupljiva,“ je pripomnila Katica smehljaje; „jaz pa nisem niti za hip dvomila o poštenosti naše gospe.“

Vrata kupeja so se odprla, vstopila je gospa, z neznansko prijaznim smehljajem okrog ustnic. Mimogrede je pogledala gospoda, ki se je spet pri-maknil k oknu in gledal skozi. Gospa je zapovedala dekletoma:

„Bliža se obmejna postaja. Pripravita kovčege za carinski pregled.“

Brzovlak je z velikim ropotom zavozil na postajo. Neznani gospod, „član mednarodne zveze za varstvo deklet“, je vljudno pozdravil gospo, pokimal obema dekletoma ter odšel s površnikom in majhnim kovčegom iz kupeja. Toda Ančka in Katica nista opazili, ko se je gospod zunaj na hodniku še enkrat ozrl skozi stekla na vratih v kupe. Njegove oči in oči gospe „grofice“ so se vjele. Nema govornica teh pogledov je bila obema razumljiva,

kajti gospod je zadovoljno pritrdil z glavo, okrog našminkanih ustnic gospe pa je zaigral lahen nasmešek. Gospod je nato urno odhitel iz voza in izginil med množico na peronu.

Premetena trgovka z dekleti je imela celo po vlakih svoje agente, ki so imeli nalog, razpršiti nevednim žrtvam vsak dvom in jih pod krinko člana človekoljubnega društva prepričati o „pošteni službi pri gospej grofici.“

Resnim nasvetom starega gospoda je Ančka trdno verjela in ji ni prišlo niti na um, da bi se vrnila z obmejnega kraja Nemčije nazaj v domovino.

Brzovlak je sopihal po nemški zemlji naprej in naprej. V enem izmed voz so bile tri osebe povsem zadovoljne: gospa „grofica“, Katica in Ančka. Gospa zato, ker ji je šlo vse tako lepo po sreči, Katica in Ančka pa sta sanjali o rožni bodočnosti. Samo lahna, temna slutnja, globoko nekje v srcu, se je Ančki oglašala kljub vsemu.

In te čudne slutnje se Ančka ni mogla otresti vse dotlej, ko je vlak privozil na peron velikega pristaniškega mesta v Nemčiji — Hamburga.

XVI.

Množice potnikov so se vsule iz vlaka. Vse je hitelo proti izhodu.

Glasno pozdravljanje, smeh, gneča, prerivanje, vrišč, šum, piski lokomotiv in vsepočez neskončno morje luči, da je Ančki brnelo po ušesih in ji jemalo vid, ko je stopala vstric Katice po velikanskem hodniku kolodvora. Obe sta nosili v rokah prtljago.

„Pojdita pred menoj, da se mi ne izgubita“, je zanosljala gospa in jih porinila predse.

Prerile so se do izhoda. Nosači so priskočili k dekletoma, hoteč jima uslužno ovdzeti prtljago. Ančka in Katica sta prestrašeno odskočili. Pristopila je gospa. „Ni treba“, je dejala nosačem v nemškem jeziku.

Nenadoma se je pojavil pred njimi gospod „soprog“ z neko mlado, elegantno napravljeno gospodično. Ančki se je odvalil kamen od srca. Torej vendarle nikaka prevara! Gospod je gotovo hitel hčerki naproti, zdaj pa sta tu pričakala na mater, da se odpeljejo skupno v tiste daljne kraje na zimsko letovišče. Oh, takšnale gospoda ima nebesa na zemlji!

Gospod se je poklonil in pozdravil. Pri pogledu na dekleti mu je zaokrožil okrog ust zadovoljen nasmešek. Z gospo sta izmenjali nekaj besed v jeziku, ki ga Ančka še ni nikoli slišala. „Hčerka“ je stala ob strani, tiho, skoro zamišljeno.

Židu se je očitvidno spet nekam mudilo. Kajti že se je v naglici poslovil in izginil v gneči.

„Poglej, Katica, gospod že zopet odhaja!“ je potegnila Ančka svojo tovarišico za roko.

„Naj“, je odvrnila ta. „Mora že imeti opravka v tem mestu.“

„Čudna je ta družina“, je zamrmrala Ančka in spet ji je postalo žal, da se je podala na pot.

Gospa je menda opazila nezadovoljne poglede.

„Moj mož mora na poslaništvo, da dobi potrebne papirje za odhod na parnik“ je pojasnila. „Me pa gremo tačas v hotel.“

Ančka je gledala na ulico. Kaj takega še ni videla! Ljudje, vozovi, avtomobili, tramvaji — vse je drvelo s tako naglico, da se je Ančki vrtelo v glavi. Bila je že utrujena od prtljage, ki jo je nosila na obeh rokah.

Na nekem križišču so stopile v tramvaj. Gospa in tuja gospodična sta sedeli skupaj in se pogovarjali. Vozili so se domala pol ure po širokih, gladkih ulicah, preko ogromnih trgov, mimo visokih palač in cerkva. Vse-povsod je mrgolelo ljudi, avtomobili so kar preplavljali ulice.

Izstopile so. Ančka je onemela prijela Katico za roko.

„Ah!“ se je izvilo obema iz prsi.

Pred njima se je širila nepregledna, umazano zelena, ponekod, v daljavi, temnomodra vodna ravan, posejana z nešteti parniki, ladjicami in čolni.

Morje! Hamburška luka!

Široka, tlakovana ploščad je vezala morsko obrežje z mestom. Ob njej so se vrstile velikanske palače z razkošnimi trgovinami, hoteli, kavarne, gostilne, banke in menjalnice. Promet, ki je vladal tu, je bil z onim, v sredini mesta kot noč in dan. Ančka je mislila, da bo oglušela. In menda so se tu zbrali ljudje iz vseh delov sveta. Zagoreli mornarji, Zamorci, Indijanci z ogromnimi perjanicami okrog glave, ljudje z rumenkastimi obrazi in poševnimi očmi, elegantni gospodje, dame s krasnimi oblekami, ženske z rutami, raztrgani pobalini, vlačuge s predrznimi pogledi, otroci, duhovniki in vojaki. Vsa ta množica je valovala in se zibala semintja kakor morje samo.

Večerjale so v hotelu, kjer so se nastanile. Gospa je najela dve sobi, drugo poleg druge. Eno s tremi posteljami, za Ančko, Katico in Nemko, drugo zase.

„V moji sobi je samo ena postelja“, je dejala, „pa naj prenoči moja hčerka kar pri vama.“

Ta „hčerka“ ni bila prav nič ošabna na svoje grofovsko pokolenje. Na žalost je govorila samo nemško, zato se Ančka in Katica nista mogli porazgovoriti z njo. Ančka je sklepalala, da mora biti zelo nesrečna, kajti pogled ji je bil vedno silno žalosten in ko so se odpravljale spat, je Ančka zapazila solze v njenih očeh. Bogve, si je mislila Ančka, mogoče ji je usoda prav tako nemila, kakor meni.

Kako rada bi se Ančka pomenila z njo in jo potolažila! Zakaj neki je Bog ustvaril različne jezike!

Ančka se je spomnila na svoj domači kraj. Saj tam nima več doma, nikogar več nima tam in vendar ji je postalo tesno pri srcu ob mislih na svojo rojstno vas. Kako daleč je od nje! Domotožje ji je napolnilo dušo. Zakaj je odšla! Zakaj? Mislila je, da se ne bo nikoli pokesala, a zdaj ve, da je samo ena Podgora na svetu — kraj njene mladosti. Kakor iz sive koprene ji je stopil pred oči obraz Tonetov, zazibal se in izginil. Mesto tega je zrastle pred Ančkinimi očmi močna postava — Lojzeta.

Ančka se je nasmehnila in v tem zaspala.

Navsezgodaj je dekleta zbudilo trkanje na vrata. Vstopil je moški z zavihanim ovratnikom. Za njim je stala gospa, v jutranji halji, nekoliko bleda, toda z neizrečno sladkim obrazom.

„Polijska kontrola, prosim,“ je dejal s službenim glasom detektiv preplašenim dekletom, ki so bila še v posteljah.

Gospa je pojasnila:

„Ona tam je moja hči, te dve pa sta moji služkinji, kuharica in sobarica. Potujemo na moje posestvo v Argentinijo. Evo, prosim!“ Pomolila mu je pod nos neke papirje. Policijski agent jih je površno pogledal, se zahvalil in odšel iz sobe.

„Alo, brž na noge, dekleta!“ je ukazovala gospa. „Naš parnik leži že pripravljen v luki. Čez dve uri odrinemo.“

Toda preden je minula ura, so stale vse tri, z gospo na čelu, v pristaniški luki. Sirene so tulile, iz ogromnih parniških dimnikov se je valil gost, črn dim proti nebu.

Gospa se je ozirala, kakor bi nekoga pričakovala. Ančka je opazila.

„Kje pa so gospod?“ se je drznila vprašati.

In glejte, čudo! Gospa ji je prijazno odvrnila:

„Saj njega ravno čakam. Potne liste mi je prinesel že sinoči, zdaj pa ima priti s hčerko moje prijateljice. Ah, pravkar prihajata.“

Z urnimi koraki se je približal žid, ob njegovi strani sloko, skromno oblečeno dekle z velikimi črnimi očmi. Gospod in gospa sta se v naglici nekaj pomenila med seboj. Pri tem ji je izročil neki papir. Gospa se je prijazno nasmehnila dekletu, ji privoščila nekaj besed, nato so se pa vse skupaj — bilo jih je pet — odpravile proti usidranemu parniku. Tam so se po pregledu listin ukrcale.

„Gospoda“ že ni bilo nikjer.

„Moj mož se pripelje z drugim parnikom za nami,“ je hitro razložila gospa najradovednejši med dekleti, Ančki. „Zdaj nima časa.“

Sirena je zatulila znamenje za odhod. Stroji so pričeli brniti, voda se je penila ob velikanskem trupu parnika, ki se je odmikal od brega. Ljudje so stali na krovu in mahali z robci.

Gospa, Nemka in „hčerka gospejine prijateljice,“ — bila je neka Rušinja — so stale skupaj.

Ančka in Katica sta se držali za roko in nista umaknili oči od oddaljujočega se obrežja. Ančki je bilo pri srcu, kakor bi se poslavljala od življenja.

Parnik je rezal valove in hitel naprej, naprej. Še iz daljave so se razločile velikanske črke na njegovem trupu. Ime se je glasilo: Buenos Aires.

XVII.

Ančka se je prebudila iz trdnega spanja. Pogledala je okrog sebe. Ob vznožju njene nizke, zibajoče se postelje, je sedela Katica.

„Katica, ali bomo kmalu dospeli?“

„Ne vem,“ je odgovorila Katica, „Pravijo, da se že vidi na obzorju tisto mesto.“

„Hvala Bogu!“ je vzdihnila Ančka.

Katica ji je popravila odejo.

„Spanje te je okrepcalo. Zdaj boš pa že lahko vstala, kajne?“

„Mislim, da bom.“ Dvignila se je v postelji in poskušala vstati. V glavi se ji je vrtelo. Iz nasprotnega kota sta jo sočutno gledali Nemka in Rusinja. Ančka se je postavila na noge. Opoitekala se je, temno se ji je delalo pred očmi. Oprijemala se je Katice, morala je sesti na stol. Žalostno je zastrmela predse.

Uboga dekleta niso niti slutila, da so padla v roke brezsrčni trgovki z dekleti, ki je spremljala svoje „blago“ v javne hiše velikega argentinskega mesta. Dozdevni „soprog“, zviti žid, je bil samo njen agent, ki je imel nastavljene svoje mreže vsepovsod. Prikupljivo Nemko je izdajala sleparka za svojo hčer samo radi tega, da bi ne vzbujala suma pri onih dveh. Isto je bilo z Rusinjo, hčerko njene prijateljice. Trgovka s človeškim blagom je bila grofica seveda samo na papirju, njeno posestvo v Argentini sama izmišljotina. In vendar je imela lopovka srečo, da je nemoteno odpotovala s svojo namišljeno družino čez morje. Oblastva so bila pač slepa, ali pa so zatisnila eno oko.

Ančko je takoj prve dni vožnje zgrabila morska bolezen in jo ni spustila vseh dolgih deset dni. Koliko je prestala! Njeno telo, še ne popolnoma spočito od porodnih bolečin, je komaj kljubovalo boleznim. Padala je v vročične sanje, v katerih je govorila nerazumljive, blodne besede. Najzvestejša tovarišica ji je bila Katica. Pa tudi ostali dve, Nemka in Rusinja, sta se s skrbjo zavzemali zanjo. Posebno Rusinji se je smilila. Božala jo je po vročih licih in jokala zraven.

Gospa je potovala v kabini drugega razreda. Včasih je prišla pogledat svoje varovanke. Znala je s svojimi lažmi vedno tako zaokreniti položaj, da ni mogla nobena izmed deklet sumiti ničesar slabega. Ančki in Katici je dopovedovala, da svojo hčerko in njeno prijateljico zato pušča pri njih, da jima ni dolgčas. Tema dvema, Nemki in Rusinji, ki jima je natvezila, da ima na svojem posestvu zanje pripravljeno službo vzgojiteljic, pa je priporočala, naj kratkočasita ubogi, bedni služkinji. Tako dekleta različnih narodnosti druga za drugo niso vedele kaj so, kdo so in odkod so. Vse pa so imele isti cilj: pri bogati grofici najti skromen zaslužek in se z morebitnimi prihranki vrniti v domovino.

Topla, južna mesečna noč je legla nad morje. Parnik je sopihal proti obali.

Buenos Aires!

Vsi potniki, kar jih je bilo po kabinah, so planili na krov. Tudi Ančka, Katica, Nemka in Rusinja. Pridružila se jim je gospa.

„Pripravite si prtljago, dospeli smo na cilj.“

Mesto se je kopalo v neskončnem razkošju luči. V njih so se belile, bliščale se in žarele visoke, nebotične stavbe, kakor bajni, pravljичni gradovi.

Parnik je obstal. Ljudje so se skrcavali na suho. Kontrola prtljage in potnih listov! Gospa grofica s svojo družino in služinčadjo. Vse v redu!

Odšle so, gospa in vsa štiri dekleta, proti mestu. Vodila jih je gospa. Razumljivo! Ona je že vedela, kam.

Ančka je bila vesela, da je okrevala od bolezni in da je bila že končno na cilju. Lepo bo tu, v tem velikanskem mestu. Z vso dušo se bo zavzela za svojo službo, delala bo, varčevala in če ji bo sreča mila, da si prihrani nekaj denarja, se bo čez leta vrnila v svoj rodni kraj. Ah, to mesto! Tisti nemški Hamburg, ki se je do sedaj zdel Ančki največje čudo na svetu, je ničla proti njemu! Že tu, v bližini пристanišča, taka krasota, cvetni nasadi, ulice nebeško razsvetljene. In po ulicah se gnetejo ljudje in vozila kakor čebele v panju. Kaj šele v sredini mesta!

Gospa je pomignila auto-izvoščku, ki so stali v nepregledni vrsti ob uličnem pločniku. Sedle so v auto in ta je zdrvel po ulici, vzdolž morskega obrežja, kamor je bila pokazala gospa. Čez kakih deset minut je auto obstal. Izstopile so. Gospa je plačala, šofer je odbrzel nazaj.

Na tem koncu je bila več kilometrov dolga ulica slabše razsvetljena kakor zgoraj, kjer se je pričenjalo. Tudi pešci, večinoma moški, so bili tu redkejši. Pač pa so pogosto švigali mimo nerazsvetljeni avtomobili, ki so zavili v neko ozko stransko ulico.

Tudi zločinska lažna grofica je vodila svoje štiri žrtve v to ulico. Ta je bila dolga, neprijazna, naravnost dolgočasna. Večnadstropne hiše so stale tam, kakor zaklete, izumrle. Iz pritličij, iz nadstropij mnogih, se je čula godba, petje, smeh, kletev in zmerjanje. Rdeča svetloba luči, ki so visele nad vhodi nekaterih hiš, je padala po umazanem, oškropljenem cestnem tlaku in žarela tam, kakor pobarvana lica vlačuge.

XVIII.

Ulica veselja v Buenos Airesu!

Koliko mladih, izgubljenih bitij skrivajo ti visoki, mračni domovi v svojih zidovih! Koliko ženskih src, zastrupljenih po najbujnejših izrodkih strasti obiskovalcev, hrepeni dan za dnem iz dišečih, tapetiranih salonov v svobodol! Pa zastoj! Le redka so tista dekleta, ki se na ta ali oni način oprostite iz zapeljivega vzdušja Venerinih hramov. Po večini pa dekleta omagajo pod pritiskom brezsrčnega ravnanja lastnic teh salonov. Bič in odurne besede jim polagoma vzamejo voljo, njih duše otope in dekletom ne preostaja drugega, kakor udati se žalostnemu poklicu.

Prodana dekleta takoj po prihodu v javno hišo pouče v vsem, kako se morajo obnašati napram gostom in jim biti poslušne v vsaki najmanjši zahtevi. Dekle, ki se upira, je izpostavljeno sramotnim mukam vročekrvnih Argentinec: nekaj udarcev z bičem po golem telesu ubogega dekleta zadočuje in dekle je pripravljeno, voljno storiti vse, kar se zahteva od nje.

Po preteku enega leta je dekle izrabljeno, njena lepota ovela, njena moč izčrpana. Javni hiši mora dati slovo, v svoji bedi se uda pouličnemu nočnemu življenju, ali pa zaide v tisto mestno četrt Buenos Airesa, kjer se

ponavadi mude mornarji in kjer prevladujejo najnižja človeška nagnenja. Za dekleta, ki se zateče v tiste beznice mornariških četrti argentinskih mest, znači to sigurno pogubo in skorajšnji konec v — bolnici.

Ali ni postav, ki bi ščitile uboge, trpeče in bi pripomogle do tega, da bi se človek-žival otresel strasti in postal plemenito bitje? Ne, ni jih. Samo tri postavbe so: Denar, življenje, revolver. In — molk!

Gospa, Katica, Ančka, Nemka in Rusinja so se ustavile pred neko hišo v tisti mračni ulici.

„Tako, zdaj smo pa tu,“ je zagostolela gospa.

„Kar za menoj!“

Dekleta so vstopila. Vijugaste stopnice so bile bajno razsvetljene, odete z mehкими preprogami.

Ančka je stopala zadnja in počasneje od drugih. Ostala je daleč za njimi. Bila je že utrujena, od prestane bolezni so jo bolele noge. Na hodniku prvega nadstropja se je oddahnila.

Odprla so se neka vrata. Za silo oblečena mlada ženska s cigareto v ustih, je obstala pred Ančko.

„Kaj pa ti?“ jo je ogovorila v hrvaškem jeziku. „Si novinka, a?“ „Pojdi in brž odloži, nocoj boš že lahko zaslužila.“

Zasmejala se je in odhitela naprej po hodniku. Ančki je zagomazelo po vsem životu. Vseh besed ni razumela — a vendar je razumela. Kriknila je, spustila košaro na tla in jo ubrala navzdol po stopnicah. Po bliskovo je bila v veži, odtam skozi vrata in dalje po ulici. Bežala je naprej, sople, se nekajkrat spodtaknila, vstala in spet drvela naprej.

V glavi ji je šumelo, samo ena obupna misel ji je brnela v možganih: vreči se v morje.

Topla morska voda je zapljuskala kraj nje. Ančka je še čutila, kako so jo zagrabile močne roke, potem pa je izgubila zavest.

XIX.

Na slamnatem ležišču, v nizki leseni postelji, je ležala Ančka nezavestna. Dva preprosta delavca sta se trudila okrog nje in jo močila z vodo. Drugi delavci, tovariši, so sedeli za mizo, na kateri je brlela petrolejka, kadili so in kvartali. Pristaniški delavci, po večini Slovenci in Hrvati.

„Ali se ne zave?“ je vprašal eden od mize.

„Ne“, je odgovoril oni, ki je pokladal na Ančkinu čelo obkladke. „Da sem priteknel pet minut prepozno, pa bi jo odnesel val.“

„Prava reč bi bila,“ se je oglasil drugi v krogu delavcev in vrgel karto.

„Zakaj?“ je posegel vmes tretji. „Saj je videti še mlada.“

„Mlada, hahaha!“, se je zasmejal prejšnji. „Se ti pozna, da nisi dolgo tukaj. Ali ne veš, kakšno ulico imamo v bližini? Koliko se jih je že utopilo od tam! Naveličajo se pasjega življenja, pa gredo v morje!“

„Ti, Andrej“, se je spet pozanimal prvi. „Kod, vraga, si pa hodil, da si videl dekleta planiti v morje?“

Nagovorjeni, ki je klečal ob Ančki, je vstal in se okrenil.

„Zvečer se je usidral parnik, ki je prispel iz Hamburga. Pa sem šel malo zijala prodajat, če ni morda spet zaneslo kakega osla iz starega kraja v to prekleto židovsko gnezdo. Ko sem se vračal ob obrežju sem proti barakam, je hušknila mimo mene ženska naravnost v morje. Če ne drugega, sem storil dobro delo.“

Obrnil se je k postelji in se sklonil nad Ančko. Ančka je odprla oči, nemirni pogledi so ji begali semintja.

„Kje sem?“, je polglasno izpregovorila. „Tja ne grem, ne, ne, tja ne!“ Delavec, Ančkin rešitelj, se je glasno začudil.

„Fantje“ je vzkliknil, „saj to je Slovenka!“

Vsi so planili od mize.

„Slovenka?“

Celo eden izmed njih, ki je ves čas sedel mrk in zamišljen, se je dvignil in stopil k slamnatemu ležišču.

V teh mišičastih, zagorelih telesih delavcev, ki jih je zvalil mamljivi klic tujine, da trošijo zanjo svojo moč in namakajo njeno zemljo s potom svojega obraza, se je nekaj zganilo. Med večnim garanjem po pristaniščih, so jim duše otopele skoro popolnoma. Njih usta niso bila več vajena mehkih besed, saj so morali poslušati dan za dnem samo surove besede, zmerjanje in kletvino. Kako bi mogli potem sami drugače govoriti! Žuljave, od žgočega solnca opaljene roke, so mogle metati le karte, knjige bi ne znale prijeti. Pa četudi bi jo znale, saj knjig niso imeli. Včasih je zašel mednje kak argentinski časopis, pa kdo bi prebiral tiste čenče, ko pa pismenega jezika niso dobro umeli. Če je kdo prinesel odkod kakšne stare slovenske ali hrvaške novine, je bil tisti večer praznik za delavce. Z otroškim veseljem so prebiral mile domače besede, še celo na karte so pozabili tedaj. Za nekaj ur so se jim odprla srca; domovina, vsa lepa, smehljajoča, je zaživela v njihovih sanjah, da jih naslednji dan prevpije, pokoplje večnoista, ropotajoča, cvileča pesem pristanišča.

Dekle, ki leži vse oslabele tam na slamnjači, je Slovenka! Med nizkimi stenami barake je plaval vonj po domovini, po tistih daljnih domačih krajih in vaseh, kjer so preživljali delavci leta svoje mladosti. Kaj jih je gnalo, da so zapustili tisto sveto domačo grudo, ki plaka za njimi in šli tlačanit brezsrčnemu tujcu?

Ta se je ločil od matere, drugi od žene, tretji od ljubice. A vsi so obljubili, da se vrnejo, srečni in bogati. Toda zdaj?! Tujina jih je izmozgala, kaj bi se vračali revni in bolni!

Slovensko dekle je med njimi! Delavci so pozabili na igro, duše so se jim odpirale, topla čuvstva so vrele iz njih.

Ančka je spet odprla oči. V divjem strahu so se ji zasvetile, ko je zagledala gručo moških okoli sebe. V neznanski grozi se ji je spačil obraz, braneče je stegnila roke in zakričala:

„Stran! Pustite me! Jaz nisem vlačuga! Proč!“

Obraz si je zakrila z rokami, med prsti so se svetile prestrašene oči, stokajoči vzdihli so ji prihajali iz prsi.

Delavci so se zgrozili.

„Blede se ji!“ je rekel eden.

Oni, ki je bil tako tih in zamišljen, je stal zadaj in gledal preko ramen tovarišev na posteljo.

Ob Ančkinem kriku se je zdrznil, prebledel, odrinil delavce in skočil k postelji. Zgrabil je Ančko za roke in jih je odrinil od obraza.

„Ančka — ti tukaj?! se mu je utrgalo iz prsi v neskončnem začudenju. Bil je — Mehačev Lojze.

Ančka je bila tako vsa iz sebe ob nenadnem svidenju, da ni vedela, ali sanja, ali je resnica. Še vedno je mislila, da so moški okrog postelje njeni zasledovalci iz tiste nesrečne hiše.

Kakor rešilne bilke se je oklenila Lojzeta okoli vratu in zaihtela:

„Lojze, brani me pred temi pohotneži! Večno ti bom hvaležna!“

Delavci seveda niso razumeli, za kaj gre. Nekateri so se zasmejali, drugi so nekaj mrmrali pred seboj. Lojze se je obrnil proti njim:

„Ne zamerite, tovariši! To je Ančka, moja prijateljica, iz iste vasi doma. Gotovo mora biti nekaj posebnega, da tako govori. — Ančka poslušaj! To so pošteni možje in fantje, delavci, moji tovariši in rojaki. Teh se ti ni treba bati. Pomisli, saj te je eden rešil iz morja, drugače bi bila ti gotovo utonila. Ančka, kar verjeti ne morem, da si res ti. Kaj zlomka, te je zaneslo tako daleč, čez morje?“

Ančka se je vzravnala pokonci. Njeni pogledi so begali od enega obraza do drugega. Nazadnje so se ustavili na Lojzetovem.

„Ti ne veš, Lojze, koliko sem prestala. Vse ti povem o priliki.“

Vstala je z revne postelje in sedla na njen rob. Mokra obleka se je lepila na telesu.

„Ančka, saj si vsa mokra! Čakaj, ti dam svojo suknjo.

Skočil je v kot k svoji postelji in prinesel Ančki suknjo. Skrbno jo je zavil vanjo. Tudi drugi delavci so se razkropili po baraki, vsak je hotel postreči nesrečni Slovenki. Naenkrat je bilo krog nje polno sukenj in odej. Ančka se je hvaležno nasmehnila:

„Sam Bog me je vodil tu sem!“

Lojze je bil spet pri nji.

„Povej, Ančka, kako si zašla v te kraje in zakaj?“

„Ne zameri, Lojze! Zdaj ti res ne morem pripovedovati, predolga je ta povest in žalostna. Srce se mi trga, če pomislim, kaj bom zdaj počela! Sama sem brez vsakih sredstev. Kam naj se podam, kje naj prenočim?“

Lojze je skoro užaljeno pripomnil:

„In jaz? Ali se name ne zanešeš?“

Ančka mu je stisnila roko.

„Oprosti, Lojze; nisem mislila na to.“

Lojzeta je silno vznemirjala vsa ta čudna zagonetka z Ančko. Mogoče ne mara pred drugimi, si je mislil in jo ni hotel nadlegovati z vprašanji.

„Veš kaj, Ančka? Ne daleč od tu ima svojo krčmo Slovenec iz Primorskega. Pošten človek. Tudi njegova žena je Slovenka. Naši rojaki v

Buenos Airesu zabajajo po večini v njegovo krčmo, ker ni predraga in ima dobro, domačo hrano. Tudi prenočišča se dobe tam. Tja te popeljem, Ančka."

Ančka je zadovoljno pritrdila. Kako skrben, postrežljiv, pameten je Lojze. Prav kakor včasih.

„Toda taka, vsa premočena, ne nemorem nikamor“, je zaskrbelo Ančko.

„Tudi to se da urediti. Ti, Andrej,“ je poklical Lojze delavca, ki je bil rešil Ančko iz morja.

„Pridi malo bliže.“

Ta je priskočil k postelji.

„Kaj pa je?“

„Vidiš. Ančka, ta mož te je rešil, ko si zabredla v morje.“

Ančka mu je iskreno segla v roko, solze so se ji zasvetile v očeh.

„Kako sem vam hvaležna! Škoda, da nisem bogata, z veseljem bi nagradila vašo požrtvovalnost. Tako pa se zadovoljite z mojo najprisrčnejšo zahvalo.“

„Kaj bi se zahvaljevala, dečva! Vsak človek ima dolžnost, da pomaga bližnjemu v nesreči. Vesel sem zares, da sem napravil tako uslugo našemu Lojzetu,“ se je pošalil delavec Andrej. Bil je koroški Slovenec. Stanoval je v sosednji baraki z ženo in hčerko.

„Andrej, še nekaj te prosim. Ali bi mogla tvoja žena ali hčerka posoditi tej reviči obleko do jutri, da se ji ta posuši? Dekle je ob vse, nima se kam obrniti.“

„Kar z mano pojdite,“ je dejal ustrezljivo Korošec. „Pobaramo naše ženske. Se bo že nekaj dobilo.“

Šli so. Lojze je vodil Ančko za roko. Dasi potr, je bil vendar hvaležen usodi, da mu je na tako nenavaden način pripeljala Ančko v naročje. Zdaj jo ne spusti več. Ančka mora postati njegova žena. Saj usoda sama tako hoče.

V prijazni delavčevi družini se je počutila Ančka čisto domačo. Preoblekla se je. Tudi čevlje. Delavčeva žena ji je šla pri vsem na roko. Obleko in čevlje ji je dala sušit nad štedilnik. Celo prenočila bi jo z veseljem. Pa je bilo v baraki še domačim tesno. —

Gostilna in prenočišče „El Esloveno“ je stala na prometni, živahni ulici v delavski četrti mesta. Ko sta Ančka in Lojze stopila v gostilniško sobo, je bila ta skoro nabito polna. Sredi sobe se je vrtela temnopoltna Argentinka, ogrnjena s pisano ruto, v divjem španskem plesu. Gostje, po večini delavci, dekleta in nekaj starejših žensk, so ji navdušeno ploskali.

Druga, manjša soba, je bila prazna. Tam sta sedla za mizo Ančka in Lojze. Krčmar, dobro rejen mož s košatimi črnimi brkami, jima je stregel. Lojze je naročil večerjo in steklenico vina.

Ko sta povečerjala, je dejal Lojze:

„Ančka, zdaj mi pa lahko poveš vse. Silno sem radoveden.“

Ančka je pripovedovala svojo žalostno povest. Vse je povedala, kako jo je zvalil zviti agent v Zagreb, obetajoč ji dobro službo, kako je njo in še tri druga dekleta osleparila tista gospa, najbrže trgovka z dekleti

in jih prodala v javno hišo. Kako se je nji po srečnem naključju posrečilo pobežniti iz tiste hiše in se v svojem obupu vrgla v morje.

„Vidiš, Lojze, tako mene tepe usoda,“ je končala in si obrisala solze. „Kaj naj počnem zdaj? Ali bi ne bilo bolje, da bi se bila utopila v morju? Vsega gorja bi bilo konec.“

Lojze je prijel njeno roko in jo nežno pobožal.

„Ne, Ančka, tako ne smeš govoriti. Vse bo še dobro. Saj imaš mene!“

Ančka mu je odtegnila roko.

„Tebe? Ne, Lojze! Jaz te nisem — vredna.“

„Kaj govoriš, Ančka?“

„Resnico, Lojze.“

„Ne razumem te, Ančka?“

Za trenotek je pomolčala, potem pa je planilo iz nje. „Naj bo, tudi to ti povem, čeprav mi krvavi srce. Toda ne smeš me obsojati — usoda je tako hotela.“

In pravila je o Tonetu, o smrti očetovi, o krčmarju, ki jo je pognal iz bajte, o sebi in o — detetu, ki ji je umrlo.

Lojze je zrl v tla, nič ni odgovoril. Ančka je molčala, obraz si je zakrila z rokami. Iz sosednje sobe se je čulo slovensko petje.

Ančka je vstala.

„Jaz grem, Lojze.“

Lojze je skočil izza mize.

„Kam greš?“

„Grem — novim udarcem usode nasproti. Saj sem jih že vajena. Odpusti mi, Lojze.“

Okrenila se je in s sklonjeno glavo stopala proti durim.

„Ančka!“

Obstala je. Debele solze so ji tekle po licih.

„Ančka, ali tudi zdaj odklanjaš mojo roko?“

Ančki je zastala sapa. To ji govori Lojze, potem, ko mu je razodela svoj greh? Kakšno plemenito srce mora imeti ta fant!

Zgrudila se je na stol.

„Lojze, tvoje ljubezni jaz nisem vredna!“

Lojze jo je dvignil in ji naslonil glavo na svoja ramena.

„Ančka, vse razumeti, se pravi, vse odpustiti. Samo tisti, ki poskusi vse gorje življenja, zna življenje ceniti. Bodi moja žena!“

Ančka ni odgovorila. Samo prikimala je in se ga oklenila z rokami.

Lojze je izlil vse svoje dolgoletno hrepenenje v en sam prisrčen, strasten poljub.

XX.

Nekaj dni potem.

Lojze je odprl pismo, ki ga je pravkar prejel po pošti. Materina ljubeča roka je z okornimi črkami napisala tele besede:

Ljubi moj sin!

Preden Ti nadalje pišem, Te srčno pozdravljam čez široko morje. Tudi oče Te pustijo pozdraviti. Naznanjam Ti, da je pri nas zelo žalostno. Oče so že tri tedne v postelji. Ne vem, kako bo z njimi. Zmirom govorijo o Tebi in pravijo, da bi Te radi še enkrat videli, preden umrjejo. Lojze, če moreš, pridi domov, lepo Te prosim. Če nimaš denarja, kar piši, pa Ti bom poslala. Veš, Lojze, sva govorila z očetom zaradi grunta. Pravijo, da Ti bodo takoj izročili, ko prideš domov. Pa tudi zaradi ženitve pravijo, da boš imel, kakor si boš izbral. Boštjančkova Katra se jim je hudo zamerila, ker po vsej fari opravlja našo hišo. Mrkonov Tone je šel v lemenat. Pravijo, da zato, ker je Anžetova Ančka nekam izginila. Nazadnje so jo videli v Ljubljani. Zdaj pa nobeden ne ve, kje je. Drugih novic Ti nimam pisati. Še enkrat Te od srca pozdravljava oba z očetom in Te prosim, da prideš čimpreje domov.

Tvoja mati

Lojze je od veselja zavriskal. Tovariši so ga začudeno pogledali.

„Fantje, v stari kraj pojdemo!“

Ni bila zavist v očeh delavcev, samo neka prikrita bol. Kako srečen je, kdor more odtod nazaj v svojo domovino! Lojze je često dobival pisanje od matere, celo denar je bil že prejel, toda še nobenega pisma se ni tako razveselil, kakor tega. Kolikokrat je sanjal o domu, kesal se, da ga je trma spravila v te daljne kraje. Domotožje se ga je lotevalo. To je bilo še v Kanadi. Ker ni bilo dela, so se delavci trumoma vračali domov. Nekateri, med temi tudi Lojze — pa so šli za delom naprej, v Argentino. Tam so postali pristaniški delavci. Lojzetova duša je od dne do dne bolj otopevala. Doma se je spominjal le poredkoma. Bolj in bolj je rastel v njegovem srcu odpor proti očetu, ker da ga je on s svojo trdovratnostjo tiral v tujino. Sklenil je, da se nikoli več ne povrne.

Zdaj pa je prišlo drugače. Našel je Ančko, za katero je že zdavnaj mislil, da je zanj izgubljena. Novo življenje, polno najlepših nad, mu je zaplalo po žilah. In materino pismo! Ali mora biti kdo srečnejši pod solncem, kakor je on in z njim Ančka!

Zvečer je tekel s pismom v barako delavca Andreja. Tam so za silo nastanili Ančko. V gostilni „El Esloveno“ ni bilo mogoče dobiti sobe. Vse so bile oddane.

„Ančka, na, preberi pismo!“

Ančka je brala, prebledevala in zarudevala. S tihim vzdihom je izročila Lojzetu pismo.

„Kaj misliš napraviti, Lojze?“

„Kaj mislim? Domov se peljeva, Ančka! Toliko sem si že prihranil, da bom lahko plačal vožnjo za oba. Tudi denar, ki mi ga je poslala mati, imam še. Ančka, najprej te popeljem pred očeta, potem pa pred — oltar! Juhuhu!“

Tisti večer so delavci slavili zaroko Lojzeta z Ančko. Vsi so se zbrali v baraki, nekateri z ženami. Lojze je dajal za vino, da je kar od mize teklo.

Neki delavec je privlekel iz kota zaprašeno harmoniko. Vesela polka se je razlegala, vmes petje in vriskanje. Pred polnočjo je bilo slavlje zaključeno. Veselo razpoloženi delavci so se razšli in se odpravili spat. Samo vinski bratci so rogovlili pozno v noč okoli barak, peli in hripavo vriskali.

In ko so južni vetrovi spet oznanjali prihod pomladi, sta so Lojze in Ančka vkrcala na parnik, ki naj ju popelje v domovino.

XXI.

V podgorskih hribih se je oglašala kukavica, zdaj tu, zdaj tam. Zgodnji jutranji žarki so se lomili med drevjem in padali na gozdno pot.

Šimnova Špela se je bila odpravila kar skozi gozd. Je bliže do Podgore. Njej se pa tako mudi! Kakšno važno novico bo treba razbobnati po vasi! Z Golega brda gre. Že včeraj je šla tja gor. Letos bo zgodaj Velika noč. Je treba malo pogledati za jajčki, maselčkom in kar se še takega dobi v hribih. Podgorske gospodinje dobro plačajo. Vmes pa se izve še kakšna novica, malo se pokramlja po hišah — to ni opravljanje! — poizve to in ono, pa se odide. Špela zna, ona je že vajena tega.

Danes bi bila še ostala na Golem brdu, saj še najpremožnejših hiš ni obrala. Toda kaj, ko ji pa tista novica ni dala miru! Ponoči ni mogla spati.

Še mračno je bilo, ko se je bila odpravila. Zdaj je pa gruntala vso pot, kam bi naj šla najprej z novico: ali k Mehaču, k Mrkonu, ali pa k Boštjančku.

Ku-ku, ku-ku se je glasilo med bližnjimi drevesi. Špela je obstala.

„Čak, če imam kaj denarja pri sebi.“

Prebrskala je žepe, segla z roko za kočmajko. Privlekla je na dan zacefrano ruto. V zavozlanem oglu je začutila dinarje.

„Bo nekaj, bo, a malo. Jajhata, nikoli ne bom bogata. Ti hudobnica grda, pa ravno zdaj si mi morala priti kukat!“

Takoj je pozabila na nagajivo kukavico. Švedrala je navzdol, da je kar kamenje odskakovalo. Na hrbtu je nosila koš. A novica ji kar ni šla iz glave. Bormesova Polona z Golega brda je prinesla novico iz Ljubljane. Hodila je vsak teden v mesto z jajčki, maslom in s kokošmi. Pa je videla tam na ulici Mehačevega Lojzeta, tistega, ki se je skregal z očetom in pobegnul v Ameriko in Anžetovo Ančko, tisto, no, ki ni bila nikoli bogvekaj prida in se je vlačila po tujih krajih — menda. Ta novica je bila za Špelo več vredna kakor ves svet. Kaj pa mislite! Če gre povedat k Mehaču, ji bo stisnila Mehačka nekaj drobiža v roko, pa še klobaso po vrhu. Če gre k Mrkonu, bo Mrkonka takoj dala za mašo in še posebej za mežnarja. Tisti denar za mašo bo Špela že oddala — saj je poštena — mežnarju namenjeni dinarji pa bodo smuknili v njen žep. No, in nazadnje, če gre k Boštjančku! Katra ji bo nasula orehov, da bo veselje! To pa samo, če bo šla nazadnje tja. Če gre prej, kakor k Mehaču in k Mrkonu, bo zvedela novico vsa fara še tisto uro in Špela bo ostala brez denarja, brez klobase in orehov. Joj, Katra, ta ima jezik! Odkar je odšel Lojze, je postala terci-jalka in se nemudoma zapisala v vse bratovščine.

Špela je hitela s košem na hrbtu, da se je kar kadilo pod nogami. Pa je vseeno prišla prepozno. Ko je prestopila prag Mehačeve hiše, se je prekrizala, da bi šlo vse po sreči. Ko pa je odprla sobna vrata, je ostrmela! Lojze in Ančka sta sedela za mizo, vsa praznično oblečena, z veselimi, zadovoljnimi obrazi. Mehačka je sedela na robu postelje, kjer je ležal bolni Mehač. Miza je bila belo pogrjena, na njej cvrtje in štefan vina, da so se Špeli kar sline pocedile.

„Jemnasta, kako sem hitela, da vaju brž vidim. Saj sem že vedela, da sta doma. Oh, Ančka, kako si zala! Vsa podgorska dekleta naj se skrijejo, pa še Katra zraven. Mati, to je fant, vaš Lojze! To pa rečem, srečna si Ančka, ki ga boš dobila! Kdaj pa bo poroka, ali kar takoj, ali po Veliki noči?“ Lojze in Ančka sta se smejala Špelini zgovornosti. Mehačka je stopila k mizi, vzela nekaj cvrtja s kroznika:

„Na, Špela, poskusi, da boš vedela, kdaj se je vrnil naš Lojze s svojo nevesto!“

Lojze je nalil kozarec vina.

„Pij, Špela!“

Spila je v dušku. Lojze je še natočil.

„Na zdravje, tebi, Ančka in tebi, Lojze! Pa vam mati in oče! O, saj se boste še pozdravili! Kar tavžentrože pijte in bezgovega lubja vodo, to bo pomagalo. Še zibali boste, oče! Vama pa daj Bog cel kup otrok, hehe! Moram kar brž po vasi, da razpečam jajčka in maslo. Zbogom bodite!“ Cvtje je zavila v predpasnik in odkoracala skozi vrata.

Ker Mehač ni mogel v mesto, je prišel notar na dom, da so naredili pisma. Mehač in Mehačka sta si izgovorila kot do smrti in priboljšek v jedi.

„Jaz tako ne bom dolgo,“ je zastokal Mehač v postelji.

„Oče, tako pa nikar govoriti,“ je pristopila Ančka k postelji. „Še mene boste preživeli.“

Naredili so tako, da sta Lojze in Ančka drug po drugem dedič. In vse je bilo prav in dobro.

Ko so se menili, kje bi se kupilo vino za svatbo, je Lojze pripomnil:

„Pri fari ga bom kupil. Od Zgonca ga ne maram! On naj ga toči gospodi, ki stanuje v vili na Anžetovem pogorišču!“

Po Veliki noči je bila poroka z mašo. Vsa vas se je zbrala v cerkvi. Samo Boštjančkove Katre ni bilo videti. Odšla je bila že prešnji večer na božjo pot na Brezje.

V svetlosivi poročni obleki, z rožo v laseh, je bila Ančka lepa kakor pomladno jutro. Lojze in svatje pa vsi v črnem.

V zadnji klopi je sedel mlad, suhljat semeniščnik v dolgem talarju. Bil je Tone.

Ko je šel mladi par po cerkvi od poroke proti izhodu, se je Ančka ozrla tja. Srečala sta se z očmi.

Ančka je vzdrhtela, v srcu jo je zbolelo. Prebledela je in povabila oči.

Zunaj so posedli na okrašene koleslje in med prešernim vriskanjem svatov so se približali Mehačevi hiši.

Cerkev se je popolnoma spraznila, samo semeniščnik Tone je ostal. Klečal je v klopi in nepremično zrl na oltar. Ustnice so mu šepetale molitev. „... in ne vpelji nas v skušnjavo, temveč reši nas hudega, amen. O Bog, dodeli ji milost, da bo srečna...“

Glava mu je klonila, po blelih licih sta pritekli dve solzi in kanili na klop.

Skozi visoko okno so padali solnčni žarki, osvetlili Toneta in tisti dve solzi, ki sta zalesketali kakor dva čista, bela bisera.

KONEC.

Ivan Albreht:

Bolečina

Razsekano in besno, kot zdvijano
vrti življenje me v žarečem krogu
in vsak trenotek vseka novo rano,
da ž njo bi bliže prišel k Bogu.

Jaz pa sem slepec sredi dneva:
kar duša čuje, vse voljno sprejema,
in bolečina le iz nje odmeva,
kot žejni vode, prosim smrtnega objema.

Griša Koritnik:

November

Pusta je gruda in polje sameva,
plaho se sklanjajo bilke in trave,
dolčas se vleče, brez solnčnega dneva,
preko dremotne, samotne planjave.

Listje šumi pod koraki hitečih —
tople pomladi budi nam spomine,
motno, nejasno nam v barvah mamečih
zbuja na čase pretekle skomine.

Leno se plazijo sivi oblaki,
nizko, zlovešče, očitajoče —
smrt se z neslišnimi bliža koraki,
mrzel dih veje od kože do kože.

Skozi ogoljene mreže vejevja
gledamo sliko pomladi in smeha —
rezek posmeh se odbija od drevja,
gledamo vase, kesamo se greha...

Resnica o pijanstvu

O vzrokih pijanstva se pri nas dosti govori. Tudi o pijanstvu samem. Slovenija je vinoroden kraj: od madžarske meje, Prekmurja, preko Slovenskih goric, Haloz, obsotelskih in Bizeljskih goric in Dolenjske do morja, je Bog ustvaril tak svet, ki rodi trto. Slovenska vina so odlična in nekatera imajo celo evropski sloves. Na teh brdih ni mogoče saditi krompirja ali sejati žit. Zemlja ne odgovarja, ne rodi. Pravilno bi morali imenovati vso omenjeno pokrajino prav za prav pasivno, ker za življenjski minimum našega kmetiča jedva prirodi najvažnejše za vsakodnevno življenje. K vsemu temu vino. Od pamtiveka je pil naš človek, ko ni bilo niti šol, niti prosvetne niti moderno urejene državne organizacije, ko je bilo tudi zdravstvo s higijeno še nekje zelo, zelo daleč. Pitje je našemu človeku prišlo v tradicijo in vsakodnevno navado, ki ga še danes spremlja od zibelke do groba. Ni čudno: vina pridelava naš človek zelo mnogo, poleg tega pa je naš človek — Slovenec že od narave veselo, zadovoljno in pesniško bitje. Da je pesnik, nam potrjujejo med drugim naše narodne pesmi, ki so več lirskega kot epskega značaja. In lirik je vedno popolnejši pesnik kot epik, ki črpa večinoma iz zunanjega sveta. Poleg tega naš človek rad poje. Ni je slovenske družbe, pa najsi bo aristokratska ali plebejska, ki ne bi pela, kadar se sestane. Slovenec je rojen pevec, česar ni treba preveč poudarjati, ker vsakdo to sam v sebi preveč čuti. Samo žalostno je to, da naša inteligenca sodi našega kmeta preveč enostransko, večinoma iz knjig in mestnih šol in tudi po — pesmi. Zakaj, bom omenil pozneje. Naš narod je namreč po vsej državi razvpit kot pijanski, tega razvpitja pa je kriva naša inteligenca! Jaz namreč trdim, kot kmetijski kulturni delavec in kmetijski učitelj, ki sem služboval in tudi sedaj službujem med samimi vinskimi goricami, da se od strani mest in mestnih kulturnih delavcev godi našemu dobremu kmetškemu ljudstvu velikanska moralna krivica, ko se mu neprestano očita pitje in pijanost! Ta gonja proti našemu ljudstvu glede pitja jemlje temu ljudstvu po krivici ugled, poleg vsega pa trpi moralno vsa naša narodna celota. Mnogo sem imel prilike živeti zunaj med kmeti, res se pije, toda redki so slučajji, da bi se pijančevalo! Naš kmet ne pijančuje, četudi ima polne kleti vina, pri delu ali ob nedeljah pa si ga privoščijo po pameti! Po posameznih slučajjih kmetijskih ubojstev in pretepih, za katere naša oficijelna javnost prekruto obsoja namišljeno pijančevanje ne moremo soditi ljudstva! Če bi napravili statistični pregled umorov in ubojev v pijanosti med kmetijskim ljudstvom, bi morali menda vso vsoto teh žalostnih dogodkov prisoditi ptujskemu okraju in še tam le Ptujskemu polju in Halozam. Da so tam za te pojave drugi, zgodovinski vzroki, in igra alkoholizem danes le mimobežne povode, bom skušal pozneje karakterizirati posebej. Hočem pa označiti nekaj drugega: Meni se zdi, da je naša borba za treznost le papirnata, delo nekaterih idealistov,

ki samo govore, ustvariti pa ne morejo ničesar. Zakaj? Za vsako akcijo je treba življenjske podlage, življenjske resničnosti in študija! Že ta slučaj, ki sem ga navedel zgoraj, da je namreč naš narod pri južnih bratih izgubil precej kredita (moralnega, se zna), a tudi med nami, mestno inteligenco, nam jasno kaže, da ideologi te ali one akcije našega kmeta, zlasti iz vino-rodnih krajev, sploh ne poznajo, še manj da bi se zanimali spoznati ga! Pravim, da je lahko streljati, toda v daljave zadeti je težje! Dokoder teče železnica, naš mestni človek še morda pride, tudi na kakšno goro še spleza, da pa bi prišel malo vstran, kjer ni cest, gledal, opazoval, hotel priti v stik z ljudstvom ali mu predstaviti kako koristno predavanje, to se še ni zgodilo. Tudi za pisatelje (razen F. S. Finžgarja) dvomim, da so kmeta, vsaj kolikor se tiče kmetskega življenja, poznali. Tesno sem s kmetom, tudi na svatbe hodim kmetske, toda v gostilni nisem videl niti ene. Tudi drugi kmetski dogodki se ne vrše v krčmi, kvečjemu kvartopirci sedejo večkrat za mizo, ker jim doma žene ne puste igrati! Življenja Jurčičevega Desetega brata, kar se tiče gostilne, nisem videl. Tudi pijančkov ni! Če pa je v vsej vasi eden, pa je ravno prav, ker izjema potrjuje pravilo! Življenje kmetovo je tako resno in globoko, da ga je treba študirati! V izrednih prilikah se pije več, to je resnica, toda ne radi pitja, temveč radi družbe in pesmi. Kmetski plesi? Koliko pa jih je? Enkrat v letu, kvečjemu dvakrat priredi morda požarna bramba tombolo, veselico, ples — toda ne oficielen ples, to je samo dodatek, nedolžna stvarca. Do polnoči običajno že ni plesalk, a tudi drugih ponočnjakov ne najdeš. Večina se razgubi, a kdor ostane, ga navadno krčmar vrže na cesto! Ker kmetske krčme niso radi krčme, ker je vsak krčmar v prvi vrsti kmet in zopet kmet. — No da, izjeme — toda ena lastovka še ne naredi pomladi!

Zdaj pa zmislimo s kratko črto na mestno življenje, ki daje pravec kulturi naroda, kakor pravimo. Skoro vsaka druga hiša je krčma, ki ji sigurno vsaki dobro nese, ker nobena ne zapre obrti. Mesto popije več alkoholnih pijač kot vsa pokrajina skupaj doma in v kmetskih krčmah. Poglejmo samo statistike! V mestu je treba inteligentne ponočnjake iz alkoholnih lokalov izganjati s policijo. In kakšni izgledajo ti ponočnjaki! Kolikokrat čitamo v listih o vandalizmu pijanih meščanov — inteligentov! Koliko bi nam mogli povedati zanimivega o raznih visokih in uglednih mestnih osebnostih mestni policisti, ki morajo vršiti težko, naporno in odgovorno nočno službo, poleg tega pa so primorani poslušati iz pijanih inteligentnih ust žavljivke, hude in žaljive. Večina jih pijancem menda oprosti, ker jih pač smatrajo za pijance. Nadalje poglejmo prireditve! Koliko plesov je po mestih! Koliko se popije! Vsako soboto, nedeljo, v predpustnem času, po zimi — samo poglej na oglasno desko, drug drugemu konkurirajo društva, hoteli, gostilničarji, plesi — in če pregledaš vse lokale, vidiš povsod dosti ljudi! Mladi, stari, revni, bogati — vsak v svoji kulturi in tam, kamor po družabnem položaju spada — toda vsi delajo eno in isto! Ob nedeljah zjutraj, ko hodijo kmetje in kmetice v cerkev k službi božji, srečujejo cele kolone pijanih ljudi, moških in žensk, ki se vlečejo kot kuga Bog ve kam. Niso redki slučajji,

da ti pijanci v krasnih toaletah, napudrani in našminkani, v fiakih in trdih ovratnikih, iz pobožnih in dobrih okoliških kmetov in žensk norce brijejo in človeka zasmehujejo. Poglejmo resnici v oči, čemu bi se sramovali? In nato vprašanje: Kdo je uničil moralni ugled našega naroda? Kam prihajajo tujci, ki odnašajo v svoje domovine „lepe“ utise kulturnega naroda? In kdo stvarja takšno kulturo? In navsezadnje: kdo zastuplja narod? Večkrat sem kot učitelj na kmetih opazoval inteligente, ki jih je slučajno zanesla pot v te vinske kraje. Znanec kakega kmeta je privedel s seboj prijatelje — izobražene, študirane ljudi! Kmet jih po stari, gostoljubni slovenski navadi pogosti, popelje v gorco, ponudi piti. V gorci je mnogo vina. Kaj mislite, kdo se je napil, da je bil vsem v strah in sramoto? On, inteligent, študiran in učen človek! Zdaj pa samo primerjajmo v gorci kmetško ali gosposko družbo! Če je kmetška družba vinjena, poje, gosposka uganja celo nemoralnosti in gorje ženskam, če so poleg, pa najsi bo tudi kmetica, stara ali mlada! Če naš kmet poje ali si zavriska, ker mu je Bog dal pravilno srce, pa mu tak inteligent očita pijanost in ga postavi ne vem že za kakšnega divjaka. To sem hotel povedati o sodbi glede pesmi, ki pri našem kmetu ni izrodek pijače, temveč je le viden izraz duše!

Kar se tiče Haloz in Ptujskega polja, so razmere popolnoma svojstvene in zahtevajo za ozdravljenje razmer globljega študija in časa, da nehalo same od sebe, *) Te kraje je uničila ekspanzivnost nemškega oziroma nemčurskega kapitalizma. Ptujski nemčurji so se z vso silo vrgli na proletarski narod Haloz in Ptujskega polja (lastniki veleposestev in posestev so bili namreč ptujski bogataši). Mnogo let pred vojno so ga jeli zastrupljati z žganjem. Narod tam okoli je že po naravi in tradiciji kot živelj vinorodnih krajev rad pil, poleg tega pa ga je nemški kapitalizem gospodarsko popolnoma ubil. Psihologija pijanca je, da se čimprej in na najenostavnejši način upijani. Nemci so vrgli na trg umetnega žganja, ki so ga ptujске žganjarne producirale cele sode in po ceni. Liter žganja je bil skoroda cenejši kot liter vina. Uspeh je bil silovit. Ljudje so pili ceno žganje, zastrupljali si duše (nemškutarstvo), uničevali telesa in duhovno ter telesno uničili celo generacijo. Današnji uboji in drugi nasilni slučajji v tistih krajih so samo posledica žganjepitja! Metoda Nemcev za iztrebljenje naroda (kakor prvih ameriških naseljencev nasproti Indijancem) je bila kajpada odlična in da ni prišla Jugoslavija, bi bil tamošnji narod kot slovenski del in kot duhovno bitje uničen na vekov veke! Duhovniki in učitelji, kolikor niso bili nemško orientirani, so preživljali v tistih časih v tamošnjih krajih težke dni — preživljajo pa jih tudi danes. Za ozdravljenje težkih razmer je treba sicer dela in propagande, najglobljo rano — uničenje človekovo — pa ne bo ozdravel noben pokret, temveč čas, najboljši zdravnik. Nova generacija pod vplivom šole in izvenšolskega pozitivnega udejstvovanja učiteljstva, šole in cerkve bo dobra.

*) Glej: A. Podjavoršek, kulturne in socialne prilike ljudstva v Ptujskem okraju (Ogenj, 1929, štev. 8., 9., 10.)

Ker smo ravno pri tem, naj se še dotaknem članka v 5. številki Treznosti „Zakaj smo Slovenci kljub vzgojnemu delu cerkve, šole in prosvetnih društev še tako udani alkoholu.“ Prvič bi si dovolil pripomniti, da se mi naslov ni zadel natančno. Kajti Slovenci (razen mest in predmestij in kakega pijančka na kmetih) prav za prav nismo udani alkoholu. Ker, kot rečeno, kmet ne pije radi pitja ali radi udanosti alkoholu, temveč iz potrebe. To je uvidel celo modri škof A. M. Slomšek, ko je služboval v najizrazitejšem slovenskem vinskem kraju, na Bizeljskem. Če se kak mladina tupa tam v nerazodni mladosti zaleti, to še ni — po mojem mnenju — udanost alkoholu. Popolne omejitve pitja v vinorodnih krajih bo težko doseči. Cerkev in šola regulirata normalno življenje prav dobro, treba je priti pogledati! — Drugič me je neprijetno dirnil odstavek, ki govori o učiteljevem delu (tudi kar se treznosti tiče) in ki ga skrajno negativno ocenjuje. Ne iz besed in razmišljanj, prijatelji, iz dejstev govorite! Pridite, opazujte, toda ne iz mest, temveč tu na grudi! V dušo dela pogledajte, kako mi orjemo! Tudi treznost pride na vrsto, toda kakor zidar ne bo začel zidati pri strelju, temveč pri temelju, tako tudi mi: Z mladino delamo, ki jo bomo spremljali vso mladost, ne samo do zadnjega razreda. Ker baš v učitelstvu je mladinski pokret kmetijske vzgoje danes jak, bo pa še jačji, ko bo nekaj let ledine za nami! Toda mi delamo realno. Samo predavanje ne koristi, treba slik, kinematografov, razstav, skioptičnih predavanj itd. Kaj pomaga kmetu, če se kongresi itd. vršijo po mestih? Ven, med kmete, propagatorji zmernosti, prinesite skioptikon in pijančevo srce, pljuča itd. itd., ustvarjajte protipijanske ljudske tabore, mi učitelji bomo pomagali, organizirali itd.! Zakaj sam govor najboljšega zdravnika ne drži, če ne pokaže ob svojih besedah tudi resničnostne podobe od pijače ubitih organov, pa bodisi v sliki ali s skioptikom. Tako je!

Kakor sem povedal, za kmetijski narod se ni bati. Ima voditelje! Ali bati se je za mesta! Ozdraviti glavo, pa bo vse telo zdravo, če so srce, pljuča in želodec zdravi. V mestu je premnogo šol, prosvetnih društev in — moj Bog, koliko inteligence! Za te se bojmo in — delajmo!

K vsemu pa: poiščimo pravo metodo protialkoholnega dela!

Ksaver Meško:

Kmet v jeseni

Kar sem ti dal, kar sem v te sejal,
za kar sem trpel, kar sem si želel,
z obrestmi bogatimi vse si mi dala —
o hvala ti, zemljica, srčna ti hvala!

Spomladi pa spet te bom preoral,
v zrahljano ti nedrije seme vsejal.
In spet mi boš bogato rodila,
iz sebe boš mene in moje redila.

In zdaj te bo skoraj sneg zapal,
kot s pernico belo te bo zakopal.
Spočij si, gruda, pod njo, spočij!
In novih moči se v tem miru napij!

In spet se mi duša bo radovala:
O gruda, o mati, hvala ti, hvala!

Ivo Grahor:

Otroci v božični noči

Vasice na pobočjih in na dnu doline so utonile v temo. Gradarica je stopila iz cerkve poslednja in trdna tla so se ji spodmaknila, ko da je stopila v drug svet. Nehote se je spet spomnila vséga, odkoder je bila prišla sama k polnočnici. Nizko na drugem bregu doline je slutila svoj dom, s slamnato streho zakrito pol kmečko pol bajtarsko hišo. Nekoč in mogoče prav še do tega dne je hodila od povesod, s polja, iz trga, iz cerkve, zvesto in naravnost v ta dom, in nikoli se ni vprašala, ne, niti mislila ni o tem. Njeni koraki so jo vodili zvesto in varno tja, kamor si je želelo vse njeno bitje, tja, kjer je bila žena in mati. Zdaj je bila ta hiša tam spodaj, globoko doli v temi, in Gradarica je ni nič videla. Tema je legla med dom in njo.

Bilo je že dolgo po polnočnici. Gradarica se je naenkrat začudila, da cerkovník ni zaprl cerkve. Ljudje so odšli vsi, nekaj časa je bilo že v cerkvi vse prazno in temno, samo pri jaslicah je še svetila nevidna svetloba, ki se je prav zato zdela kot večna luč, ker je bila svetiljka nevidna. V tej poltemi je plaval polnočni mir.

„Saj je to tisti mir, ki se je prelival v cerkev in obžareval ob jaslicah tako mirno in tako prijazno. Tisti mir, ki od vekomaj leži ob otroških zibelkah in jih varuje, dočim matere malo zaspo.“

Gradarica si je s svojimi mislimi napolnila podoba, s katero je živila ves čas tudi sebe. In je bila ta podoba tako živa in mehka, kakoršna je samo takrat, ko si človek zbere v spomin vse svoje življenje, ki je navadno bridko in težko. Nikoli prej ni tako lepo. Tudi Gradarici se je storilo milo pri srcu in zajokala bi bila najrajše na glas iz vsega srca. A glas ni prišel iz njenega grla, ki je bilo bolno in nekoliko oteklo. Gradarica je imela golšo in zmerom se ji je zdela nekakšen znak nje same. Opazila jo je tudi pri eni hčeri. Franca je bila njena tretja. Tudi ona je bila nocoj v cerkvi. Odšla je gotovo že s prvimi sosedomi in otroci.

Nobeden njenih ni več otrok. Odrasli so. Najstarejši sin se je to leto oženil. Dolgo let se je učil mizarstva, potem služil v mestu. Med vso vojno ga ni bilo. Samo enkrat je bil prišel domov na dopust za nekoliko dni, za štirinajst dni ali en teden. Popolnoma se jim je odtujil. Tudi po vojni se je nastanil v mestu, potem pa je moral priti domov in se je oglasil za gospodarstvo. Gradarica je umrla. Že davno ni bilo v hiši očeta. V hiši so se navadili živeti brez moškega. Ludve je bil čevljar. Mladi fant! Sedel je v svoji kamrici in je prepeval. S svojim šibkim glasom je Gradarico spominjal nje same, kakršna je še bila kot dekle, šibka in nežna. Vso vojno pa se je čutila krepko in tako hudo ji je bilo, ko je spoznala, da bo Ludve umrl. On ni bil samo doma in ni kakor vsi postal vojak. Na njem so zdravniki spoznali sušico, ki ga pobere morda še preden mine dolga in strašna vojna. Strašna vojna je uničila ljudi, tako v mali brkinski hiši ko v palačah. In zaznamovala je vse ljudi.

Možje so šli. Nesrečen je bil, kdor je odšel, nesrečen, kdor je ostal. Le redki so bili tisti, ki so mogli še v najlepših moških letih ostati doma, ko je cesar vse zdrave može poklical. In ti so bili znani slabi ljudje in nič vredni ter so hodili od hiše do hiše, da bi povsod še povečali zlo, koder je bilo treba. Gradarici se je v tej vojni zastudil svet. Njen mož je bil potrjen na vojno. Podžupan in občinski mož je bil in si vendar ni znal nikoli pomagati; zaradi svojega mirnega glasu in poštenja je bil zmerom samo bajtar in bajtar. Njegovo posestvo se je bilo že razprostrlo, razširilo od hiše na vse strani, deset pridnih parov rok mu je obdelovalo zemljo, desetero otrok je pripravljal ta dom za potovanje po širnem svetu, nekaterih že davno ni več, med njimi in vse je on vodil s svojo skrbno roko, ko da jih ne vodi po širnem svetu, marveč samo prestavlja roko po lesu iz katerega je enako mirno in zvesto izdeloval rakve in zibeli. Ni si mogla misliti, da počiva njen mož zdaj ob cerkvi, koder je sama še ta hip hodila, ne da bi bila količkaj nanj pomislila. Pa vendar si nocoj ni očitala tega. Bilo ji je, ko da bi ona njega prosila in ni treba, da bi se ji smilila njegova duša, ki je odšla s tega sveta mirna in lepa, še preden se je v ljudi preselila doba zla, ki je dotlej vršala na frontah.

Gradarica je plavala čez padajočo pot skozi temo brez občutka da pada, brez občutja strahu in tesnobe. Pojoča toplota južne noči se ji je zdela v vetru kot mehka in dobra roka, ki jo naj nese v neskončnost s seboj, dokler ne bo padla nekje za večno nad njo brezmejna noč in jo preselila v pozabo.

Le vsako toliko jo je spreletal skozi vse kosti čuden mraz. Vsa pozornost se ji je vrgla v oči, ki so se naenkrat odprle in ne mogle razločiti ničesar. Okrog srca jo je zgrabila neznosna tesnoba. Čutila se je osamljeno, plavajočo brez cilja in upa iz te praznine, ki ni bila več samo dolina, domača dolina z njenim domom, ampak ogromna kad, iz katere se je valila v dalji šumeča pesem nemirne vode.

V takem tesnobnem občutju se je začutila že globoko v farni vasi, a še vedno visoko v hribu. Spoznala je ulico in ovinek, kjer stoji sestrina hiša. Zavila je še malo ob zidu, potem pa kakor vjeta med vaške stene prešla ropajočo cesto, si očistila čevlje v snegu in stopila k hiši. Ali gre ob tej uri k sestri? Čudno ji je bilo, a moči ni imela, da bi se še vrnila in šla tako tik ob hiši, kjer živi še nekdo in ji nudi zatočišče.

Svet je bil tu ozek in iztesan. Kot ogromne stene so stale hiše, vse mehke in tople, prihajajoče k njej iz tišine in brez vprašanja. Pa opogumila se je in stopila vseeno naprej, potrkala na duri molčeče hiše, pripravljena, da bi odgovarjala, ko bi jo vprašali kaj, čeprav ne bi več ničesar mislila.

Sestra še ni bila šla spat. Na ognjišču je še gorel ogenj in vrgel na ulico pramenko, ko je vsa začudena pogledala, kdo je in sestri odprla. In govorili so o stvarih, ki so se v vseh časih godile na sveti večer. Ljudje so šli k polnočnici, odhajali so in prihajali na vse mogoče načine. Velik sneg je bil ali pa je deževalo ko sredi vlažne jeseni. Včasih so se planjave od slabotnega solca ogrele in so pognale trobentice, južni veter je vel vso noč, da je bilo ljudem čudno prijetno, kakor da je na svetu vse zlo minilo in da prihaja raj. Takšen je božič.

Gradarica je šla po kuhinji naprej in obstala šele ob ognju. Spoznala je vse ljudi dobre sorodnike, ozrla v njih obraze, poslušala kaj govore, sama pa ni razumela ne rekla ničesar. Ali pa je mogoče sestri odgovorila kaj, česar ni mislila in za kar niti ni treba misliti. Pogovorili so se in potem je ona spet sama odšla. V veži je pomislila, da si ni izposodila svetiljke, za kar je bila prav za prav prišla. Na pragu se ji je noga za hip sama ustavila, ona pa ni mogla misliti več zakaj. Poslavljal se je že kakor da je doma in da ni temne noči vmes, med sestro in med njo in med njenim domom.

Odšla je naprej brez tiste moči, ki si jo je bila nezavedno obetala od obiska pri sestri. Pa to je ni moglo motiti. Stopala je odtlej že brez misli, ki so ždele za njo od nekod iz vsakega vaškega kota, ko da so si vse natančno podobne; sestrine, njene, kogarkoli. Čutila je celo, kako so ji vse te skrbi in misli o njih nadležne in da bi morala spet brez upora živeti v sredi njih, kakor je nekoč živela, tisti čas, ko je Gradar umrl in se tako umaknil vojni tik preden bi se bil moral prijaviti za nastop službe kot črnovojnik. Ali pa Ludve, ki bi bil morda vsak hip lahko zaslutil, da bo umrl, ko si najbolj zaželi še življenja. On je, toliko vedel. Tudi to je gotovo vedel, da pride nekoč dan, ko bo spala v hiši nevesta in bosta gospodarila ona in najstari njegov brat, vsi otroci pa bodo morali sami oditi po svetu, bivati v hišah tujih ljudi in misliti samo o življenju.

Ozrla se je na dolino in čez vodo do nasprotnega brega, kjer so njene oči zaman poskušale najti sev iz domače hiše. Postajala je zaradi tega spet plaha in tuja si je bila, skoraj tako, da bi se vprašala, česa to išče. Globoko, prav kakor v srcu pa se ji je oglašalo nekakšno prazno in poslednje upanje, a vendar še upanje.

„Ne, ne! Le izgubljeni so.“
Izgubljeni je njej pomenilo, ko da so otroci le malo zbegani zaradi hišne spremembe.

Zdaj se ji je šele razjasnilo, da je ves čas iskala otroke, si jih želela in pričakovala moči od njih. Ne pomoči, samo moči od njih. In to, da so vsi šli sami domov od polnočnice, da je ni nihče počakal nikjer, ne na razpotju, niti pri sestri, niti pri malem mostu, to ji je z vso jasnostjo postalo hudo, ko da se je tudi njim nocoj, to noč nekaj zgodilo.

„Le izgubljeni so,“ je mrmrala predse. „Dorasli si niso še in nimajo doma.“

„Saj spe“, se je potolažila. „Nikjer ni več soja v oknicah.“
Res, vsa dolina je bila popolnoma temna.

„Samo spe. Prižgali si niso svetiljke, da bi pri svetlobi čakali matere. Ne upajo se. Samo mislijo vsi na njo in pričakujejo, ali se ni že vrnila od polnočnice.“

Včasih jim je kljub vsemu bilo lepo otrokom na vsak sveti dan in sveti večer. In so prepevali po polnoči še v postelji, se pogovorili z njo. Marsikaj je še zanje bilo, česar dotlej niso nikoli videli. Ko je oče umrl so na sveti večer pozno nekako umolkni in se drug drugega vprašali zanj.

Bila mu je skoraj zavidna takšne otroške ljubezni.

Ko je šla, stopajoča predse, in se kdaj pa kdaj začutila v nevarnosti, je nehote vsakikrat spet oprezno zadržala korake, dokler se ji ni zdelo, da je nevarnost minila. Kmalu ji je bilo teh malih nezgod že preveč. Zbrala se je in ni sklenila dodati še malo poguma. Čudila se je, da se ji pot toli neznanško vleče. Saj je dobro poznala ves kraj, vsak predmet na bregu. Enako blizu se ji je zdel v temi kakor ob belem dnevu. Na tej strani je do mostu še ozka ločica. Leva ograja v bregu se konča z majhnim zidcem. Pot se razhaja ob znamenju.

Pred njo je zašumela voda. Šumenje je postalo naenkrat polno in močno. Obstala je, da sama ni razumela, zakaj se je tu ustavila. Človek se večasi ustavi tudi v najbolj znanem kraju, ko da nečesa išče. A vprašanje, ki je ostalo nenadno pred njo, se ji je zdelo prazno. Ničesar ni razločila iz teme. Domačo hišo je že skrnil hrib. Davno jo je že zastrnila sosedova. Niti čez dan bi do tja ne videla.

Stala je tako trenutek, zelo, zelo kratek hip, toliko da ji je komaj šinila skozi možgane ta misel. Za seboj je že spet začutila vlažno pobočje rahlo zasneženih njiv, ki so skozi tenki sneg vonjale po čisti zemlji, in nekje tu nad njo je stal do teh dni, leta in leta je tu stal lesen, s strešico izdelan križ in ob njegovem lesu je na vsak sveti večer visela majhna hlevska laterna, faralič, ki je svetil v noč. En krak pramena je visel takrat na razpotju in tam, kjer je pojemal, se je po mostu razgrinjala že zmerom polnejša in večja svetloba od svetiljke. Padala je iz line. Krčma onkraj mostu in ceste je imela visoko v zidu prvega nadstropja izsekano lino s starodavnim križem. Na sveti večer, ko so bila vsa okna vseh vasi in te dolge hiše razsvetljena, je v tej lini svetila največja luč, da se je videla že daleč tam od cerkve. In še dolgo potem, ko so že vse male lučke pogasnice, je ta še svetila in čakala belega dne. Prav nasproti nje, na tej strani reke pa je stal tisti križ, znamenje božje marie, ki ga zdaj ni.

Gradarici se je zdelo, da je tudi lina ugasnila. Ni se pa mogla razmisliti prav o njej. Dotlej ju je še ločevala vrsta visokih topolov. Natanko je še pravkar razločila dve razsvetljeni okni nad krčmo. Torej še ni bilo tako pozno. Voda je zašumela. Gradarica je začutila, da je stopila na rob.

V naslednjem trenutku je padala in zadela s čelom ob skalo.

Začutila je, kako se ji je glava pogreznila v vodo in v enem trenutku se je zavedla, da čuje še lastni krik, ki je izveneval nad vodo. Odmev se je odbil pod oboki visokega mosta.

Obležala je nekaj časa brez zavesti. Potapljala se je zmerom bolj v vodo. Potem se je s poslednjo močjo potegnila iz globokih valov na skalo in udarjajoča z roko po skali je razpoznala kraj. Padla je bila ob najvišjem zidu. Ni še pomislila na rane, iz katerih je lila kri. Po vrsti so se pojavile bolečine. Zdelo se ji je, da jo moči zapuščajo in premagal jo je neizmeren strah, da je otroci, ko bodo prišli in jo iskali, že več ne najdejo. Obupno se je oprijela velikih skal, ko da so ji poslednja rešitev. Mimo nje je šumela voda zmerom bolj daleč in daleč v brezbrežno temno noč in zmerom bolj in bolj se je sama pogrezala v nezavest.

Tisti čas so planili iz hiše gori v nasprotnem pobočju otroci z laternami v rokah. Silna bojazen in silen strah sta se jih polastila, ko so zaman čakali matere. Franca je slonela pri oknu, druga sestra je bila že odšla spat, Tine se je nastanil v skednju na seno, kjer so mu dali ležišče za te božične počitnice. Franc je spal s sestrama v kamri. V sobi sta stanovala brat gospodar in njegova žena. Spala pa je to noč morda nekoliko samo gospodinja. Tudi gospodar se je nemirno prevračal v postelji, kakor človek, ki se ga oprijemajo težke, neznanе slutnje.

Minila je že druga ura čez polnoči. Frane in Tonca sta planila iz dre-mavice.

„Kaj je?!“

Franca pri okencu se je prestrašila njunega krika. Pa vendar se je že tisti trenutek zbrala in odgovorila:

„Matere ni.“

Nato so planili vsi trije k vratom, vsak, kakor je bil. Hoteli so priti vsi hkrati in čimprej ven, ven. V sobi jim je postalo tesno.

Njihov pogovor, kriki in ropot so prebudili v sosednji sobi brata in svakinjo. Začul se je bratov glas, v začetku besno zadirčen, a takoj zajet in vdušen. Potem je tudi on vstal. Začul se je ženin glas, ki je vprašala:

„Kaj jih še ni?“

„Ne vem,“ je odvrnil, v prsih pa mu je postalo naenkrat slabo. Odpreti je hotel okno in je že stopil k njemu, pa s sunkom zletel proti izhodu. V kratkem trenutku, ko je skozi okno pogledal v neprobojno noč, ga je obšla velika groza, da matere vendar še ni. „Tako pozno čez polnoči.“

„Morebiti so šli k teti,“ je kriknila žena za njim.

Obstal je napol oblečen pred hišo. V temi je razložil tri postave, ki so švigile od skednja po poti v dolino.

„Tine!“

„Tine je menda že šel. Vzel je laterno.“

„Naj gre eden okoli!“ jih je poučil. To sta bili sestri in z njima Frane. Ko gredo materi nasproti, je najboljše, da se razdelijo. Pot iz fare je nevarna. Strma je in ledena. Druga pot gre okoli. Toda okoli ni nič boljše kakor po bližnjici.

V dveh, treh trenutkih je imel v glavi že pol načrta, kod bi bilo dobro iti, da mater gotovo srečajo. Z načrtom pa se še ni pomiril.

„Ne vem, kaj mi je nocoj,“ je dejal ženi, ko je šel spet v sobi k postelji.

„Stopi še til!“ je rekla ona in nemir se ji je poznal v glasu. „Z njive boš videl cesto v bregu. — Mogoče jih kdo s svetiljko spremlja,“ je pristavila, da bi ga pomirila.

On je vstal. Oblečil si je stare hlače in čevlje. Skozi duri je pihnila noč.

Tine je bil res že odšel. Vzel je iz hleva laterno in planil, zmeden, kakor je bil. Pot v dolino je bila kratka. Upal je, da bo mater že na tej poti srečal. A ni srečal nikogar. Zdaj se mu je šele zbudilo občutje gotovosti, da

se je materi nekaj pripetilo. Hitel je naprej. Za hip je postal na mostu. Noč je bila popolnoma tiha. Skozi noč in odprto dolino je šumela voda. Valovje pod mostom je pobobnevalo. To bobnenje je Tineta pognalo naprej. Z vsemi silami mladega dečka je zastavljal noge, da bi bil čimprej v nasprotnem bregu in prehitel mater po bližnjici, preden bi mu utegnila kreniti po cesti okoli. A obenem ni prav nič verjel, da bi jo srečal. Postavil si je bil cilj s svojo željo, da bi bila mati vsaj še v vasi pri teti. In je šel, kar so ga noge nesle. Tekel je že po bližnjici, ki je bila vsa zledenela, in se ni prav nič bal, da v ledu spodrsne ali si zlomi nogo.

Dosegel je vrh. Obstal je in se razgledoval, poslušal.

„Ni jih.“

Presekal je pot v krogu. Tu bi jo videl.

Mater ni bilo nikjer.

Obšla ga je še močnejše zla slutnja.

Čez pol minute je potrkal na tetina vrata. Vrgel se je na duri, da bi jih bolj začutil. Nehote je zavečal: Ojej!

Nikogar ni čul v hiši. Vsi so že spali.

Potem je zaslišal stopinje.

„Kdo si!“

„Mater iščem!“

„Ti si, Tine?“

„Ni jih domov.“

Tine je jokal. Teta ga je vlekla za roko. Z vso silo se ji je iztrgal. Laterna je zabingljala in se mu zadela ob nogo. Žarki so padli po snegu in blatu. Tine se je vrnil po poti navzdol, odkoder je prišel. Materina sestra je buljila oči za njim.

Potem je tudi ona kriknila:

„Tine!“

Kriknila je njegovo ime in on jo je še slišal. Misli pa sta oba njegovo mater. Izginil je s svetiljko med hišami. Poslušala je za njim, dokler niso njegovi ropotajoči koraki zašli s poti na polje in utihnili.

Tine je sam iskal mater.

Brez načrta in brez sleherne misli je drvel nizdol. Objela ga je neizmerna tema. Zobe je stisnil. Trepetal je po vsem telesu. Lastni trepet se mu je zdel kakor orožje proti tej neizmerni, negibni noči in temi. Na uho mu je bobnelo šumenje. Prišel je iz bližnjice spet na dolinsko pot in drvel proti reki. Končno je bil pri mostu. Cesta je šla med okrajki. Svetiljka je obsvetila hrbitišči širokega zidu. Sivi kamen je zrl v Tineta mrko in srepo, do tja je od žive meje pa prav do zidu zijala temna odprtina, koder so padali žarki na reko. Reke ni videl. Poznal je ta kraj še popolnoma dobro. Leta in leta je hodil tod v šolo in iz šole. Vendar se je sredi noči tega kraja prestrašil. Začutil se je globoko v dnu doline in se nekako bal, stopiti še globlje. Rečna struga se mu je videla bolj črna, groznejša od pekla.

Misli pa so delovale bolj in bolj.

Ali se ni bil v klancu na povratku nečesa domislil? Ko se je nanagloma ozrl po dolini, je pogrešil nekje močne luči, tiste, ki je gorevala vsak božični večer v hišnem zidu pri krčmarju Razpotniku. Takrat se je spomnil, da tudi znamenja takraj mostu ni več, da je povsod pa prav povsod popolna tema. Mati se je v tej temi lahko kje spodtaknila in padla raz pot.

Zdaj, ko je stal nad reko, se mu je kakor blisk odkrila najhujša resnica, da je mati najbrže padla ob mostu. Šla je v temi in na tem ovinku proti mostu je stopila na rob . . . Prešinila sta ga prepričanje in groza, da je tako.

Nato ni nič več premišljal. Ni imel časa, da bi šel še iskat ljudi. Spustil se je čez prvo skalo na desni in zdrčal po bregu.

Sneg ob robu mu je onemogočil pot. Svetloba je šla okrog vode. Ogleдал si je prostor ob zidu. Na zasneženem travniku se je poznala samo sveža drča, koder se je bil pravkar spustil do vode. Tod je padel s ceste morda le še kakšen kamen.

Tine je kljub nevarnosti, da zdrsne s sneženo streho v vodo, počasi zlezal prav pod kraj mostu. Tudi tu ni mogel opaziti nikakšnih znakov nezgode. Voda je bila ob tem bregu plitva in čeprav je drla močnejše nego navadno, vendar ne bi mogla odnesti človeka.

Zgodilo se je torej še hujše: mati je padla na levi strani mostu, kjer je zid še višji, voda že pri kraju globoka in močno deroča, breg sam pa so ogromne in ostre skale. Ako je mati padla tja, se je gotovo ubila.

Tine je planil pokonci. Pograbil ga je neizmeren srd proti samemu sebi. V prvem trenutku, si ni mogel dovolj zaostri očitka, da po nepotrebem izgublja čas, ker je šel raziskovat desno stran mostu in ne leve, koder bi bil moral slutiti nesrečo. Bog ve, koliko časa je že izgubil! Minuto, dve minuti. Moj bog.

V grozi, da ga čaka najgroznejša resnica, se je zavilhtel po bregu in planil s skoki navzgor.

V tistem hipu je zaslišal daleč znad bližnjice klicanje. Bil je glas prestrašene sestre.

„Tine! Tine!“

Klici so se razprezali čez vso dolino v gluho noč.

V bližnjici se je pokazala svetiljka in nihala počasi na levo in desno navzdol. Vsak večji nihaj pa so spremljali silni obupni klici. Zdaj je že razločil dvoje glasov. Spoznal je obe svoji sestri, ki sta njega iskali. Ali sta upali, da je on našel mater?

Nova groza se mu je zasekala v srce. Spoznal je, da se mora oglasiti. Pa držal ga je že tak strah pred to molčečo nočjo, da ni mogel iz grla iztisniti vzklika. Šele z vso močjo se mu je posrečilo zaklicati in se je odzval z grkajočim glasom.

„Franca! Fran-ca! Tu sem!“

Oni dve sta odkliknili.

„Fran-ca!“ je odjeknilo v gorah in žlebih.

Njunih besed ni razločil. Samo zdelo se mu je, da vprašujeta, in je dopolnil:

„Tu sem! Pri mostu!“

Zdaj se ni nič več ustavil. Planil je do zidu, se brez strahu sklonil naprej in razsvetlil ves zid nad vodo. Do vode svetloba ni segla. Z novim, še tesnejšim občutkom je dirjal ob živi ograji okrog male rebrice. Tu, pri mostu ni bilo mogoče priti k vodi. Visoka stena je bila navpična. Dosegel je plot, ga prevrnil v skoku in zdrsel navzdol. Spodtaknil se je ob nevidni jablani ali čem in se prekucnil naprej na obraz. Po glavi se je pobil. Velika svetiljka mu je odletela iz roke in odskočila v sneg. Tik nad vodo je treščila v skale. Tine se je kmalu oprijel nečesa in se pobral. Nič se mu ni zgodilo. Ko pa ni nikjer videl svetiljke, je bil hipoma ves obupan.

Bil je na cilju. Tu nekje, mogoče niti deset korakov pod njim, se je ponesrečila mati. On pa ne more nikamor. Ne vidi niti za ped. Najgostejša noč se je strnila nad reko. Stal je nekaj trenutkov tako brez moči. Voda je šumela mimo. Prav pod seboj je čutil prehod v veliko globočino: valovi so se tu odbijali in ustavljali. To je moglo biti torej kakih deset metrov od mostu.

Pričel se je plaziti po kamenju proti desni. Kmalu je bil vrhu velikih skal. Segale so v vodo in so postajale vedno bolj redke. Preveč se je približal vodi. Krenil je še ob vodi navzgor. Voda je žuborela v globokem tolmunu, kakor v vrtincu. Sopel je težko. Prav z vsakim pregibom je čutil, da se bliža odločilnemu mestu. Končno je bil tu. Tema se je zgrnila nanj, ko da leži že pod visoko navpično steno. Skale so bile dolge in ostre, mokre. Voda je brizgala daleč po njih in pršila Tinetu v čelo. Tu je bil konec. Tu nekje leži mati.

S pritajenim dihom je ležal nekaj časa na skalah. Z glavo pri tleh je poslušal, ali se ne zadeva voda kje ob kaj mehkega. Sam ni razumel, odkod mu je prišla nenadoma ta misel. Toda misel, da je v bližini svoje matere ga ni zapustila.

To je bilo poslednje upanje.

Vseokrog je bila neprodorna tema. Slišal pa je samo pesem oglušujoče vode. Oglušujoče vode so mu pele mučno pesem nezmagljive groze, ki se človeka polasča, ko izgubi iz oči in vseh čutov ves ostali svet. Pod njim je samo pesem vode in nad njim večna tema, plašč smrti.

Plašč smrti je večno trajajoči trenutek, ko človek ničesar ne čuti ko samo še pritisk, dotik kamna in lastne teže. Zavest pa prehaja v drug svet enakomerno tekoče vode. Tine je planil s skale ter sopeč stal ob slonečem zidu, ki je legel nanj in na temo.

Klici iz daljave so se bližali. Mešali so se in se spreminjali:

„Tine! Frane! Janez!“

„Mama! Mama!“

Tine je stal ob zidu napol okamenel, komaj je še mogel dihati od velike groze, da nima moči, se kakorkoli premakniti.

Reka je mimo pela svojo pesem. Tine je bil prepričan, da je mati mrtva.

V naslednjem trenutku se mu je spet vrnil ves mir. Zlezal je po vseh štirih čez skalo, ki je štrlela pred njim, prav do vode. Nič.

Začutil je drugo skalo. Z roko se mu je zazdelo, da prehaja v plitvine. Če bi padla na skalo bi se gotovo ubila. Že se je olajšan oddahnil, pa v istem hipu je zadel z roko ob mehko obleko. Obšel je z dlanjo moker rob materine rame.

Kdo jo je dvignil na breg? Ležala je na pol nad vodo, z glavo viseča čez vodno stran skale, ko da bi pijoča omahnila.

Stopil je v vodo. Legel je čez kamen podolg ob materi, se držal z roko za skalnati rob, prislunil tesno na prsih in poskušal z drugo roko mater vzdigniti. Bila je težka in mrzla.

Sklanjal se je nekaj časa kakor s tiho prošnjo nad njo. Ko jo je objemal, že sam brez moči, je prišel njegov obraz pod njenega, njene prsi na njegove in takrat je začutil po svojem vratu toplo kri. Kri je bila materina.

V obupu, da je vse, kar je toliko groznih ur slutil, resnica, je začutil silno boleost, ki mu je bila kot nekaj neznanega, zbrana iz vseh njegovih moči in vsega njegovega življenja. Ta bolečina je zdaj legla nanj in on je z vso silo objemal telo svoje matere, jo poskušal premakniti nase, in se tešil z njeno težo. Čutil je sam s seboj onemoglo usmiljenje.

Potem se je prvič odtrgal obupu, pričel spet misliti, grknil, klical je na pomoč in je menil, da že sliši blizu glasove, vzklike prihajajočih. Kričnil je z vsem glasom nad vodo, da bi jo prepil in se vzdignil nad njeno šumenje. To šumenje, se mu je zdelo, da se ovija krog matere in jo drži na sebi.

A je res kdo klical, ali čul njegove klice? Zgrabil ga je nov strah, da se je doslej motil in da ni nikjer daleč okrog nikogar, ki bi mu mogel pomoči.

Nov klic! Ni se motil. Pod desnim mostovim obokom se je sredi vode pokazala svetiljka. Bila pa je videti neizmerno daleč. Obenem je razložil daleč z obeh pobočij doline nove vzklike. Zdaj enega tu, potem tam. To so bili vzkliki obupa in groze.

„Mama!“ „Mama!“ „Tine!“

„Tu so! Tu so!“

Obupni glasovi otrok so v noči iskali matere. Ob teh klicih so Tine-tove moči že popuščale. Srce se mu je trgalo v bijočem občutju boleosti in groze. Klical je in mu je bilo obenem, ko da nima nič več glasu. Bil je z nogo ob skalo:

Svetiljka sredi vode se je odmikala.

Skočil je kvišku. Segel po kamenju. Izmed skal je iztrgal drobce okrušene skale in jih lučal brezumno v vodo. Ko je za hip prenehal, je znova zaklical. Takrat je opazil svetiljko prav nad seboj. Svetila mu je na glavo. Nad njim so se iz noči križali kriki. Pred njim se je izpod oboka mostu približala nevidna postava počasi nesoč svetiljko, ki je obsevala polagoma skalo za skalo, rob za robom in se ustavila s svetlobo na materi. Tinetu se je zdelo, da ne razloči krika, ki se je ubil z odmevom. Pod mostom je trepetala luč, ki je zakrivala brate in sestre. Videli so vse, on pa njih ni videl.

Zabredli so vsi hkrati v vodo in se vrgli s poljubi na premočeno, okrvavljeno in razkosano materino obleko, da nehote je planil proti njim in jih prestrezal kakor zdivjane in pošastim podobne ujede, ki so zbesnele nad

truplom. Nad šumenjem vode, ki je tulila z njihovim glasom, se je razlegal krčevit jok. Bilo je ko da drgetajo vijóča usta enega samega neutolažljivo jokajočega otroka, ki se je zgrudil nad grobom. Tudi Tine je jokal.

Prišli so vsi otroci iskat svojo mater. Nihče izmed njih ni več mislil nase. Tine je bratoma iztrgal iz rok svetiljki in ju postavil na višja mesta. Delal je, da mu je že po prsih lil pót in sta se roki pričenjali tresti od vsega napora. Nič več ni razložil koliko časa je minilo, preden se jim je posrečilo dvigniti in odnesti mrtvo mater.

Nad njimi se je že razgrnil dan; mogoče je mesec odsinel iz oblakov. V šumenju vode pa je še odpevala trgajoča, presunjajoča tožba.

Sestre so jokale. Begale so z brega na cesto in se niso dale nosačima odpoditi. Objemale in poljubljale so materi obraz, krvave roke in usta.

Počasi so nesli skozi temo noči svojo mater, ki je bila neizmerno težka in brez vse teže obenem. Nesli so jo mrtvo na svojih rokah, ko da jo nesejo v svojih srcih. In po svojih toplih, okrvavljenih rokah so vedeli, da so mater pričeli iskat, ko je umirala, mogoče čuteča njihovo bližino in poslušajoča neutolažljivo tožbo svojih otrok, ki jih ni več mogla k sebi poklicati.

.....
Jože Lavrič:

Spomini iz ujetništva

Najprej se je oglasil Pucelj in povedal, kako je prilomastil nepovabljen v kuhinjo neke hiše, prepodil gospodinjno in sunil velik kos svinjske pečenke ter pol hleba kruha. Pokazal je tudi raztrgane hlače, ki mu jih je na begu raztrgal pes. Mali Tavčar se je jezil na Nemce, ki so ga vrgli iz polnega skladišča čevljev in obleke. Ajstru in njegovim se je godilo precej slabo. Podili so jih italjanski vojaki in civilisti toliko časa, da so jim dali poduhati svinca. Potem se je igra sprevrgla, začeli so bežati Italjani, da se je kar kadilo za njimi . . .

Tako in podobno so tekli pogovori, ko nam naenkrat pade v oči jezdec na cesti, na severnem pobočju hriba. V lahkem galopu jo je rezal iz mesta v našo vas. Vsi smo vstali in strmeli v ono smer. Tavčar je imel daljnogled, ki ga je hitro izvlekel iz nahrbtnika. „Italjan je, enega izmed alpinskih polkov“, je kratko odgovoril.

„O, presneti polentar, kako brezskrbno jo kolovrati proti nam“, se je jezil Pretnar. „O, le počakaj malo“ in že je napel karabinko. Komaj smo mu ubranili, da ni streljal. „Tako vsi na cesto“. Prvega Italjana moramo sprejeti miroljubno, je ukazoval Ajster.

V jeklenih čeladah, s pripravljenimi puškami smo odhiteli na cesto. Vstavili smo se na ostrem ovinku za grmom tako, da nas Italjan ni mogel zapaziti preje, nego par metrov pred nami. Puclja smo določili, da nagovori Italjana in ga pooblastili za mirovna pogajanja.

Začuli smo klopot konjskih kopit. Pucelj je postajal nervozen. Brez prestanka je popravljaj zdaj puško, zdaj čelado, zdaj opasač in nemirno je stegoval vrat v ono smer, odkoder je imel priti Italjan. Nazadnje mu je roka ušla na čutaro in komaj je napravil par krepkih požirkov, že se je pojavil pričakovani jezdec v italjanski uniformi. Pucelj se je ozrl po nas, kakor bi se hotel prepričati, če smo še tu in če je za hrbtom dovolj varen. Nato je odločno stopil naprej in začel vpiti: „Gospod Italjan, javljam, da nas je devet Slovencev in en Bosanec. Imamo vsega dovolj. Imamo vina, cigarete, ruma, konzerve in polente. V vasi pa lepa dekleta. Gospod Italjan, vojske je konec, Avstrija kaput — eviva Jugoslavija!“

Da podkrepimo ta Puceljev narodni govor smo vsi zakričali: „Avstrija kaput, živela Jugoslavija.“

Očividno prestrašeni Italjan ni odgovoril niti besede. Trenutek je obstal blede in v strahu. Roka mu je menda nehote ušla in vojaško je pozdravil. Potem pa hitro obrnil konja in zdirjal po cesti nazaj.

„Glej ga strahopetca italijanskega, kako ti jo ubira“, se je zadržal Pucelj. Govoril sem mu o samih dobrih rečeh, o polenti, o cigaretah, o vinu in še ljubice bi mu dobil — pa ti vrag strahopetni ne počaka, da bi se pogovorili, kakor gre, kadar se sklepa mir med sovražniki.“

Stopili smo izza ovinka in sledili z očmi italijanskemu jezdecu. Prejšnja nervoznost se je udušila v grohotu.

„Do danes nisem razumel, kako je mogla bežati vsa italijanska vojska, kadar smo lačni Janezi in Bosanci in Dalmatinci komaj malo zaropotali,“ je nadaljeval Pucelj. Zdaj pa vidim. Nič mu nisem hotel, še grdo ga nisem pogledal in ubral jo je, da se bo užgal. Čudno, da sploh kdo pozna italijanske vojaka tudi od spredaj. Mar ne fantje?

Vsak je nekaj dostavil v pokrepitev sodbe o italijanskem junaštvu.

Nazadnje nam je razodel Tavčar, ki se je spoznal na čine italijanske vojske, da je bila ta junaška prikazen italjanski podporočnik — alpin.

„Pa nikar ne žalujmo preveč za izgubljenecem, najbrže ne bo dolgo, ko se zopet vidimo, seveda v večji družbi. Italjan je šel po pomoč in se bo vrnil, o tem ni dvoma.“

„Kar pripravimo se. Stvar je jasna. — „Avstrija kaput“ pa naša svoboda tudi „kaput“ fantje,“ nas je dražil Tavčar.

Njegove besede so začele učinkovati. Pregnale so našo objestnost in brezskrbnost. Vrnili smo se na naš vrt. Pogledali smo vsak za svojimi stvarmi in jih spravili v hišo. Bili smo pripravljeni za odhod. Toda kam? Nihče ni znal svetovati.

Hodili smo po vrtu z enega konca na drugega, modrovali, ugibali in kadili, kadili kar naprej. To je bil občutek v pasti. Kje ven? Kje je izhod? Oči so iskale in tipale.

Naenkrat pokaže Tavčar z roko strmino na železniškem nasipu. Evo ga, fantje, vedel sem, da nas ne bo pozabil. Poiskal si je tovarišev, jim izročil

naše pozdrave in mirovne pogoje in sedaj gredo navdušeni, da nas povabijo s seboj na pomaranče in limone.

Kaj sedaj?

Na strmini od železniške proge smo res spoznali čete italjanskih vojakov z našim jezdecem na čelu.

„Pripravimo se, po nas gredo“, je odločil resno Ajster. „Pa smo sanjali o Ljubljani, o Jugoslaviji, o miru, o dekletih, o svojih doma, o sosedih in tovariših, ki se vračajo.“ Kje smo sedaj? Konec sanj! Pred nami je vstalo ujetništvo, poznano iz pripovedovanj: teptanje človeka v psa, nečloveški napor, bolezn, pomanjkanje, trpljenje, obup!

„Daj ruma, Pucelj, nalij vina in prižgi cigarete, da preženem tesnobo, ki me duši v prsih“ — je zahteval Tavčar.

Pucelj, že malo okajen, mu je napolnil čutaro z rumom in ni pozabil dostaviti: „Na, žalost salamenska“. Prav treba se ti je bati teh Italjanov. Potegnimo pošteno ruma, fantje, potem pa pihalnike v roke. Še imamo priliko, da zopet malo podirkamo z Italjani. Par ročnih granat in šlo bo zopet proti Rimu! . . . Že prav, le po spravi svojo korajžo za drugič, če resno želiš prinesiti celo kožo na domače solnce. To pest Italjanov res lahko zapodimo, toda prišli bodo drugi in končno: če smo se hoteli biti naprej, bi ostali lahko v jarkih. Konec vojske, konec klanja, smo rekli. To vedo tudi Italjani in so veseli, da smo se naveličali gnjaviti jih po jarkih, jih večno poditi v beg in sramoto. Ni nas premagala italjanska vojska. Sami smo vrgli orožje in zrušili fronto. Italjani to dobro vedo. Zato bodo z nami dobri. Premišljevat ne moremo mnogo: Zatvarače (Verschlusse) zmečimo v vodnjak in pripravimo nahrbtnike. Kar bo, bo.“

„Uh, naj me pišejo Italjani. Kdaj bomo doma? Zakaj sedaj v ujetništvo, ko smo razbili Austrijo. Če je vojske konec, gremo domov in ne v ujetništvo,“ se je začel razvzemati Tavčar.

Taki in podobni so bili razgovori ob vodnjaku, v katerega smo metali zatvarače . . . Nerabne so postale naše puške in s tem smo bili dejansko že razoroženi. Godrnjaje smo se sprijaznili z usodo. Drug za drugim smo se počasi vračali v sobo in si dali opravka pri svojih nahrbtnikih, ko se naenkrat pojavijo pri oknih postave in bajoneti.

Vrata so se odprla in zazijale so na nas italjanske puške. Tiho smo obsedeli, oči so izpraševale in otipavale resne, a nekoliko negotove obraze Italjanov . . .

Molk je prekinil podporočnik, naš znani jezdec.

Pozval nas je, da odložimo puške na določeno mesto. Ubogali smo. Tudi zaloge ročnih granat in ostalo municijo, ki je bila v kotu sobe, smo izročili. Tako se je izvršila naša razorožitev in naše zajetje . . .

Naprtili smo si prepolne nahrbtnike in stopili na cesto. „V vrsto po štiri in štiri, s čelom proti mestu,“ je bilo ukazano.

„Avanti“, je zaklical podporočnik na konju.

In stopili smo. Proti mestu. V ujetništvo . . .

(Konec I. dela, II. del v prlh. letniku).

Kotiček za dekleta

Metka:

Kuhinja

Domači zajec v papriki. Nareži zajca na kose in osoli. Na masti zarumeni drobno zrezano čebulo, prideni papriko, košček limonove lupine in zajca ter duši, da se porumeni. Potresi z moko, zarumeni, prilij juhe ali kropa, nekoliko smetane in duši še nekaj časa.

Krpice s svinjino. Naredi male krpice in jih skuhaj. Precedi in stresi v skledo. Nareži kuhano prekajeno svinjino na male kocke, raztepi 3—4 jajca, dodaj krpicam in vse dobro premešaj. Namaži ponev z mastjo, potresi s kruhovimi drobtinami in stresi vanj krpice. Deni v pečico in lepo speci.

Korenjeva omaka. Olupi, operi korenje in zribaj kakor repo in skuhaj. Naredi prežganje, prideni korenju, zalij z juho ali s kropom in osoli. Vse naj prevre in se zagosti. Daj kot prikuho k mesu na mizo.

Drobno pecivo. (Ceneno pecivo, pripravno za Miklavža in za okras božičnega dreveca.)

Zmešaj $1\frac{1}{2}$ kg presejane moke bele z $\frac{1}{2}$ kg presejanega sladkorja. Naredi v sredi jamico ubij vanjo 3 jajca in pridaj $\frac{1}{4}$ kg zmešanega (ne stopljenega) masla. Zdrobi 3 dkg jelenove soli in jo raztopi v $\frac{1}{2}$ l mlačnem mleku. Prilij to moki. Za dišavo dodaj limonovo lupinico. Zdaj vse lepo skupaj zgneti v gladko testo in potem pusti, da počije. Tudi lahko čez noč. Potem si odreži en kos testa in ga razvaljaj za nožev rob debelo. Reži poljubne oblike, polagaj na pločevino (je ni treba nič namazati) in speci. To pecivo hraniš lahko dolgo.

Gospodinjstvo

Družinska soba ali hiša. Prostor, kamor se vrača družina utrujena od dela, lačna, včasih premočena, čemerna in sitna, naj bo snažen, prikupljiv, da se v njem odpočije, v miru nasiti in se počuti povsem zadovoljno. Snaga krasi najrevnejšo bajto. Poleg snage daje prijazno lice „hiši“ še mnogo solnčne svetlobe in sveži zrak.

„Hiša“ naj bo preprosta in opreme le toliko, v kolikor je nujno potrebno in tudi v preprostem kmetškem slogu. (Klop ob zidu in peči, javorova miza, skrinja, nizka omara — predalnik, omarica v zidu, menterga in morebitni šivalni stroj.) Stene naj bodo lepo pobeljene in okrašene z živimi slikami in fotografijami. Tudi ura in koledar naj ne manjkata v družinski sobi.

Pospravljanje naj se vrši:

1. dnevno: Pometanje, zračenje s prepihom. — 2. tedensko: Ometanje pajčevine, brisanje prahu, ribanje.
  3. mesečno: Umivanje oken, ribanje.
- Pred prazniki beljenje. Ob nedeljah in praznikih okrasimo mizo z belim vezenim prtom in šopkom cvetic.

Naša spalnica. Čudno se vam bo zdelo, da govorim o spalnici — pa na kmetih, ko je itak tako pičlo prostorov. Toda zdi se mi, da je ravno pri nas na kmetih zelo važno, da si po celodnevem, trudapolnem delu odpočije naš duh in naše telo v snažnem prostoru. V zaduhlem, neprezračnem, temnem kotu se ne bodo umirili naši utrujeni živci. Kje in kako naj nabira telo nove sile in moči za prihodnji dan, če ga med spanjem obkroža nesnaga, smrad in slične neprijetnosti?

Poiščimo si torej v hiši prostor in si ga uredimo samo za spalnico. Prav prikladna je soba v nadzidku nastropja zlasti še, če so okna obrnjena proti vzhodu.

Kako si pa uredimo spalnico?

Spalnico opremimo le z najpotrebnejšim pohištvo, ki naj bo gladko in priprosto, da ne bo imel prah v raznolikih okraskih svoj brlog. Postelje, omarice, omara za obleko, umivalnik, malo večje stensko ogledalo, polica za čevlje, obešalo za vsakdanje obleke — ti kosji zadoštujejo za opremo spalnice. Če imaš morda še prostor za malo mizico in stol, a ni neobhodno potrebno. Ne imej v spalnici dosti cvetic in podob, ker na slednjih se nabira le prah.

Najvažnejše je v spalnici postelja. Postavimo jo ob notranji suhi steni. Lesena je toplejša, železna bolj higijenična.

V posteljo pridejo spodaj deske, nato mreža ali vzmetnica. Čez mrežo pride en koc, potem pa žimnica.

Žimnice napolnimo z različno snovjo: z žimo, morsko travo, volno, slamo, s plevami in drugim. Žimnice v toplem letnem času večkrat temeljito stepemo, prezračimo in solčimo, da se uničijo vsi morebitni bacili. Zlasti če imamo v žimnici morsko travo jo moramo večkrat solčiti, ker ima kolikor toliko v sebi sol in vpija vlago. Blazine naj bodo žimnate, ne pernate; bolj zdrave so, ker ne vpijajo toliko potu. Perilo naj bo preprosto, najboljše so domače platnene rjuhe.

Odeja naj bo lahka, topla in čista.

Spalnico zračimo ves dan. Zjutraj razgrnemo tudi posteljnino, da se dobro prezrači. Pred pometanjem obrišemo tla z vlažno cunjo, da se preveč ne praši, ali pa metlo večkrat operi. Zbriši vsak dan prah. Tedensko ometemo pajčevino, temeljito pometemo in obrišemo prah.

Ribamo po potrebi in v jutranjih urah, da se do večera posuši.

Okna čistimo mesečno, poleti pogosteje.

Navadi se, da stopaš v spalnico vedno v copatah, nikdar in nikoli pa ne v blatnih čevljih.

Tudi peč naj bo v spalnici, kurjena naj bo pa le za bolnika, za dojenčke ali stare ljudi.

Praktični nasveti

Kako odpravim madeže iz obleke. Madeže od masti odpravimo pri temnem blagu sledeče: Namoči v bencin belo krpo in položi pod madež. Vrh madeža položi pivnik in potegni čez z mlačnim železom. Za prav fino blago (svilo) pa kupi beneško milo (v drogeriji) in z njim izperi madež.

Madež od oljnate barve odpravimo takole: Naredi tekočino iz $\frac{1}{8}$ l terpentina in $\frac{1}{8}$ l salmijaka, v njej namoči krpico in drgni po madežu. Izperi potem še v mlačni vodi in milu. (Madež seveda ne sme biti prestar.)

Madež od sveče. Namoči madež v špiritu. Daj blago med dva pivnika in potegni čez z gorkim likalnikom.

Iz „Zveze“.

Vsem prizadetim društvom. Svoječasno smo v tem delu „Grude“ obvestili vsa naša društva in posamezne tovariše in tovarišice, da bomo vse stvari, ki se tičejo naših organizacij in njih poslovanja članov in članic naših društev, Zvezinega delovanja itd. objavljali pod zaglavjem organizacija. S tem si hočemo prihraniti čas z dopisovanjem, predvsem takšnih stvari, ki se tičejo največkrat vseh naših društev. Večina naših društev je to akcijo naše „Zveze“ prav razumela in se točno drži danih navodil, kar nas prav veseli. Nekaj društev se pa še dosedaj ni odzvalo našim navodilom in prošnjam, kar ni v korist „Zveze“, še manj pa v korist društva samega. Še enkrat opozarjamo: kadar ima društvo sejo, „Grudo“ na mizo in pregledajte še enkrat ali ste opravili svojo nalogo. Prečitajte še en-

krat sporočilo „Zveze“ in se vprašajte, smo ali nismo. Če ste, je prav, ako pa ne, popravite napako takoj! Ker smo mladi, moramo biti tudi disciplinirani in kot taki držati na red, ki je podlaga napredka.

Brezpotrebno dopisovanje. V zadnjem času, ko se je tudi delovanje naših društev poživelo in so se pričele oživljati društvene sobe, naslavljajo nekatera društva na „Zvezo“ dopise, ki se tičejo zadev, o katerih smo že razpravljali in jih pojasnjevali v „Grudi“. Vsem tistim svetujemo naj prečitajo še enkrat sporočila v „Grudi“ kjer bodo našli marsikaj. Le kar tam ne najdete, zahtevajte pojasnila od „Zveze“. S tem prihranite sebi čas in stroške, kakor tudi naši „Zvezi“.

Dekliški tečaj. Že lansko leto bi se moral vršiti tečaj za dekleta, ki je pa radi tehničnih ovir bil preložen na letošnje leto. Ta tečaj se bo vršil predvidoma 3. do 10. januarja 1933. Udeleženke bodo imele prosto hrano in stanovanje, potne stroške pa bodo morale nositi same oziroma društva, katerim pripadajo. Vsa tovariška društva bodo sprejela tozadevne okrožnice z učnim načrtom, čim bo ta gotov. Omenjeni tečaj je velike važnosti za naša dekleta in naj o možnosti udeležbe že sedaj premišljajo.

Kino-predstave. Že v zadnji številki „Gruda“ smo javili našim društvom, da kino-radio odsek naše „Zveze“ pridno pripravlja vse, kar je potrebno za kino-predstave po naših društvih. Ker pa mora imeti kino-radio odsek naše „Zveze“ točno evidenco, katera društva želijo imeti predstave zato jih prosimo, da nam v najkrajšem času sporočijo, če in kdaj bi jih želela imeti, da lahko napravimo točen raspored naše kulturne kino turneje. Naj še dodamo, da se bodo predstave lahko vršile tudi tam, kjer še nimajo elektrike, ker smo si nabavili zato potrebne akumulatorje.

Okrog 8. jan. 1933 je začetek fantovskega tečaja v Eberhardu pri Bratislavi. Za Zvezo sta rezervirani dve štipendijski mesti. Udeleženec tečaja plača vozno karto in stroške pri nabavi potnega lista, kar znaša skupno okrog 700 dinarjev. Tečaj traja 40 dni. — Ponovno opozarjamo vsa društva, da nam takoj sporoče imena reflektantov. Za naše fante je tečaj velike važnosti. Pridobi si novih izkušenj v organiziranju in na gospodarskem polju. Že lansko leto se je zgodilo, da je samo eden izkoristil to ugodno priliko, kar je pač zelo žalostno. Letos tega nikakor ne smemo dopustiti. Društva naj najkasneje do 20. dec. sporoče imena reflektantov za ta tečaj.

Pri pregledu knjig smo ugotovili, da nekaj naših društev že precej časa dolguje plačilo znakov in legitimacij. Prosimo vsa v plačilu zaostala društva (posebno dolgove starejšega datuma), da nam dolžne zneske poravnajo. Do zneska 100 dinarjev lahko društvo poravna dolg v znamkah. Ona društva, ki se ne bodo ravnala po tem opominu, bomo v prihodnji številki Grude imensko pozvali, da poravnajo dolžne zneske! Po redu in disciplini se izreka sodba!

Zveza objavlja od časa do časa posamezne stvari za svoja društva v Kmetiskem listu pod „Mladina“. Opozarjamo vsa društva, da v vsaki številki lista pregledajo to rubriko.

Ko društva izbirajo gledališke igre za vpriporitev naj se prej obrnejo za nasvet na Zvezo. V pismu naj sporočijo, koliko oseb (ženskih, moških), mora imeti igra in kakega značaja mora biti (drama, veseloigra, burka itd.) Zveza vam bo potem predložila par iger, od katerih si eno izberete.

Mnogo je društev, ki še do danes ni naročilo legitimacij in znakov za svoje članstvo. Legitimacije, ki so zelo lično opremljene, stanejo 3—dinarje za komad, znaki 5—dinarjev. Vsakemu članu pripadata znak in legitimacija.

Ker se bliža zimska delovna sezona je potrebno, da si vsa društva sestavijo zimske delovne programe in jih pošljejo Zvezi, oziroma zahtevajo od Zveze pojasnila radi delovnega načrta.

Listnica uredništva

Vsem cenj. sotrudnikom se ob koncu leta najiskrenejše zahvaljujem za njih prispevke, ali kakršnokoli pomoč

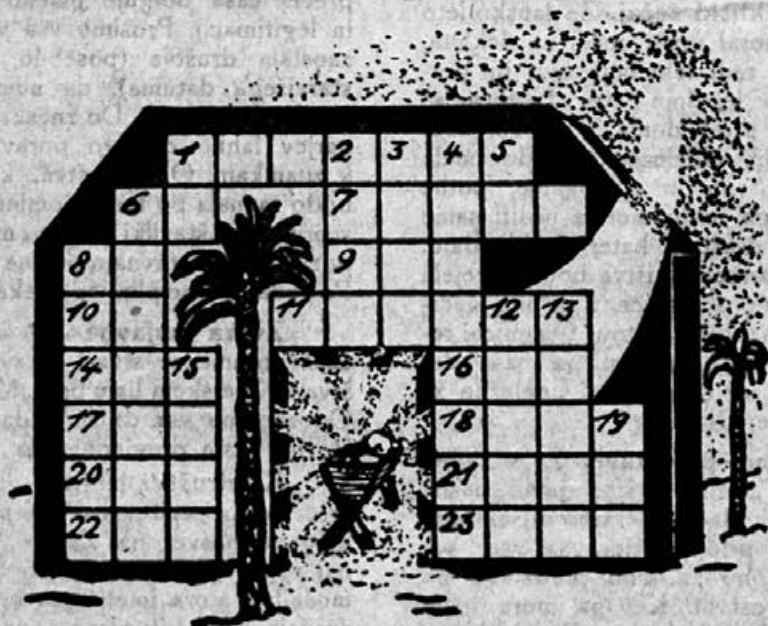
sploh. Zakaj, vprav s to pomočjo je bilo šele mogoče dati „Grudi“ tisto vsebino in podobo, ki jo je napravljala lepo, prikupno kmetsko-prosvetno revijo.

V prihodnjem letu, ko bo „Gruda“ izhajala že deseto leto, pa nam je še bolj poskrbeti za vsebino in podobo „Grude“. Jubilejna številka, ki izide 20. dec. t. l. kot prva št. desetega leta, nam bo za bodoče dni kažipot.

D. Vargazon:

Križanka „Jaslice“.

Navpično: 1. Oblika pomožnika: biti. 2. Stročnica. 3. Pripadnik ljudstva, ki je prebivalo na zapadnem delu balkanskega polotoka pred prihodom Slovanov, 4. Kavni dodatek. 5. Vzklik. 6. Mesto Marijinega rojstva. 8. Dodatek, ki dá jedi prijeten okus. 12. Vrsta živine. 13. Hrib pri Beogradu. 15. Ljudska mera. 19. Komu je prinesel Jezus mir?

Vodoravno: 1. Jezusova postelja. 6. Nikalnica. 7. Prerok. 8. Pritrdilnica. 9. Ostanek po kajenju. 10. Predlog. 11. Lisa. 14. Močvirska rastlina. 16. Del rudnika. 17. Naplačilo. 18. Moško krstno ime. 20. Stoletje. 21. Iglasto drevo. 22. Otroški naziv za očeta. 23. Prvi človek.

*

2. Zlogovnica.

Sestavi iz naslednjih 19 zlogov:
br — bron — cet — davs — e —
e — e — he — ja — ka — le —
li — mla — nje — pež — te —
tič — vo — zav 8 besed: 1. Krpanov
nasprotnik. 2. Izakov sin. 3. Spomin
nedolžnih otročičev. 4. Sladek kruh.
5. Prerok. 6. Mesto v Sveti deželi.
7. Vzklik. 8. Delavec po žetvi, katerih
začetne in končne črke od zgoraj na-
vzdol dajo kraj in čas Jezusovega rojstva.

3. Dopolnjevalka.

— pek	} Nadomesti črtice z zlogi: al — cu — če — iz — la — ne — no — od — ov — po, da dobiš besede, katerih za- četne črke dajo od zgoraj na- vzdol naziv za božično mašo.
— bor	
— puh	
— bes	
— čar	
— sen	
— žar	
— voz	
— rek	
— žir	

A. Turnšek:

4. Magičen vogel:

	1	2	3	4	
1					1. žensko ime,
2					2. žensko ime,
3					3. egiptovski bog,
4					4. samoglasnik.

Rešitev ugank iz 10. šte.

1. Križanka: Vodoravno 1. Bri, stol, 8. tolar, 10. do, 12. noj, 13. k. r. 14. ave, 16. nov, 17. konjenica, 18. aga, 19. lev, 20. la, 21. Kir, 23. ne, 24. Ma- jar, 26. Taraboš; navpično 2. rt, 3. ion, 4. Slovenija, 5. taj, 6. ar, 7. Adokale, 9. Krvavec, 11. ovoga, 13. Kocen, 15. ena, 16. Nil, 21. kar, 22. Rab, 24. ma, 25. ro.

2. Kvadrat: krava, baron, Do- men, kosec, kanon. Od I.—II. Kamen.

3. Posetnica: Naročnik „Gru- de“.

Uganke iz 10. št. je rešilo mnogo naših naročnikov in naročnic; žreb je določil nagrade naslednjim: Alojz Podgoršek, Vojsko 12., Evelina Vidmar, Ljubljana, Sokolsko dr., Ruše.

Tudi v tej št. „Grude“ razpisu- jemo za pravilno rešitev vsake uganke po eno nagrado v obliki lepe knjige. Rešitve je poslati najkasneje do 10. dec.

Pravo presenečenje pa pripravlja naš ugankarski kotichek vsem reševalcem ugank v prvi šte. 10. letnika „Grude“, ki izide kot jubilejna številka v znatno povečanem obsegu, odlični opremi in veliki nakladi. V tej jubilejni številki bo odličen tudi naš ugankarski kotichek, ki bo ob tej priliki prinesel jubilejno kri- žanko. Za pravilno rešitev te križanke bodo razpisane zelo lepe in lične na- grade. Pravico do nagrad pa bodo imeli le naročniki „Grude“. Zato naj nihče ne opusti prilike in sreče, ki se mu ponuja!

Vsem našim dosedanjim zvestim ugankarjem želimo vesele božične praz- nike. 20. dec., torej pred Božičem, pa že tudi izide naša jubilejna številka, s katero bomo še prav posebno razveselili naše ugankarje za Božič.

Zvezino tajništvo se sedaj na- haja v Tavčarjevi ulici 3, pritličje levo. Vse dopise za Zvezo je pošil- jati na novi naslov.

**Znatno cenejše,
zato vsakomur dostopno!**

Beljska ul. 4.

Tel. 2352.

ODRI ZKFID » ROŽMARIN«

igrajte Vladimir Pfeifer-jevo vojno dramo
Naročite jo v Učiteljski knjigarni v Ljubljani za Din 15.—
IGRA NAŠIH KRAJEV, NAŠIH LJUDI

Tajnine

zlato naših hranil

POZOR! Fantje in dekleta!

Pri nakupu Vaših potrebščin se
Vam priporoča domače podjetje

Janko Češnik

Lingarjeva ul. **Ljubljana** Stritarjeva ul.

Za fante: ○ Za dekleta:

Velika izbira črnega in modnega kamgarna, ševiota za obleke. Črno, sivo in modno sukno za zimske sukne in sukniče. Loden za obleke in pelerine.

Velika izbira novosti za obleke in kostume. Modno blago, pliš, žamet za plašče. Perilni modni žamet, porhet za obleke. Največja izbira volnenih in želinastih rut.

Cene zanesljive. Občeznana poštenost podjetja in poslovanja.

Ročna izdelovalnica čevljev
IVAN ZAJC, Žiri

naznanja cenj. občinstvu, da prodaja
trrdka

ČADEŽ & KOMP

družba z o. zavezo v Ljubljani
Miklošičeva c. (palača „Grafike“)

njegove čevljarske izdelke za dame,
gospode in otroke. — Vabimo, da si
ogledate brezobvezno turistijske,
lovake, smučarske in štrpapne
čevlje, nadalje škornje (specielno za
gg. oficirje, uniforme in šport) file-
škornje, gamaše itd.

Naročila se sprejemajo tudi po meri.
Zajcovi čevlji so bodisi glede najboljše
kvalitete, kakor tudi nizkih cen brez
konkurence!

Zobni atelje - dentist

Pitenc Ludvig

se je preselil iz Kongresnega
trga št. 8 v

Škofjo ulico št. 12/I
v hiši kavarne Tabor.

Ord. od 8.—12. ure dopoldne
in od 2.—6. ure popoldne.

Atelje Sušnik

obleke po meri za gospode

Miklošičeva 14/I.

VELEMESTNA RESTAVRACIJA

Izvrstna kuhinja! Najboljša iz-
brana vina! Cene zmjerne!

„**GORENJSKI KOTIČEK**“

SLAMIČ, LJUBLJANA

Gospodarska cesta 6.

Mr. R. SUŠNIK

LEKARNA PRI ZLATEM JELENU
Ljubljana, Marijin trg

Ustanovljena pred l.
1619. Telefon št. 2115

Pošt. hran. rač. 10.522

Zaloga najnovejših tu

in inozemskih zdravil-

nih specijalitet. — Po-

štna naročila se izvr-

šujejo točno.

**Umetno trgovsko
vrtnarstvo**

Č E H

LJUBLJANA VII.

Gasilska cesta števil. 14.

priporočja

poročne in nagrobne vence s tra-
kovi in napisom, cvetlice lončnice
in vrtnice, ter razne šopke za vse
prilike

Postrežba točna. Cene solidne.

M. ŠIFRER

knjigoveznica

Ljubljana

Vogova ulica števil. 6.

se priporočja za

vezavo vsakovrst-

nih knjig in revij

Točna izdelava.

Solidno delo.

Štampilje,

plombe, emajlirane napisne tablice,
etikete, društvene znake itd. do-
bavlja najsolidneje trrdka

Teodor Rabič, Ljubljana

Miklošičeva cesta št. 15.

KLİŠEJE

vseh vrst po

fotografijah

ali risbah

izvršuje

najsolidneje

KLİŠARNA ST. DEU

LJUBLJANA-DALMATINOVA 13

Novo otvorjena
Brezalkoholna restavracija

Pri Jugoslovani

vsakovrstne brezalkoholne pijače in vedno
gorka in mrzla jedila. Solidna postrežba.

Se priporoča

Ivan Marija Kanjc

Ljubljana, Št. Peterski most.

Polakova hiša.

VI ZAHTEVATE

MODERNE POSLOVNE TISKOVINE
KER SE ZAVEDATE DA JE

LEPA TISKOVINA
ZRCALO PODJETJA

TO VAM IZVRŠI
PO ZMERNIH CENAH

TISKARNA „GRAFIKA“

LJUBLJANA, RESLJEVA C. 4
TELEFON 25-57

FRANC RÖGEL

Ljubljana

Dunajska c. 36

se priporoča za splošno
kleparstvo, inštalacije
streljstev, izdelovanje

**kovinastih
krst**

in vložkov.

**Fantje
in dekleta**
če hočete biti lepo
oblečeni kupujte si blago
v Ljubljani
Pred Škofijo 3, Ligarjeva ulica 3
R. MIKLAUC
„Pri Škofu“

Vekoslav

Lavrenčič

splošno
ključavničarstvo
Ljubljana
Celovška cesta 50
izdeluje vsa stavbe-
na dela, okovice,
vezalke ter vsa v to
stroko spadajoča dela

Pri znani domači tvrdki

Ivan Jaks in sin

Ljubljana, na Gosposvetski cesti 2

kupite najugodnejše najboljše
šivalne in pisalne stroje,
kolesa

Popravila izvršimo v lastni delavnici. — Ceniki zastoj in franko
Daje se tudi na obroke in na hran. knjižice

Mnoga županstva, zadruge, privatna podjetja itd. že več kot 10 let pišejo na naše stroje brez motenj. Tudi Vi se prepričajte o njihovih prednostih.

Novi model 7 ima 92 znakov, izmenljivi valj in voz različne širine ter mnogo drugih odlik, da ga lahko priporočamo kot najboljšega na svetu.

Na Vašo željo Vam pošlje natančnejše podatke glavni zastopnik

A. PRELOG

specijalist za pisarniške stroje

Ljubljana

Marijin trg

Telefon 3 4 5 6

Slavko Levičnik

laboratorij za padala in industrijsko izdelovanje padal, ter automatska sedišča za padala

C e l j e, Jugoslavija.

Dobro kupite

nogavice, kravate, srajce, nahrbtnike, naramnice, dežnike, palice, čipke, svilnate trakove, gumbe, nože, škarje, voščeno platno (Wachstuch), potrebščine za šivilje, krojače, čevljarje, tapetnike itd. le pri tvrdki

JOSIP PETELINC, Ljubljana

blizu Prešernovega spomenika (ob voči).

Nizke cene!

Nizke cene!

Najuspešnejše sredstvo za rejo domače živine je brezdvomno

» Mastin «

Vsa nadaljna pojasnila daje brezplačno

LEKARNA TRNKÓCZY, Ljubljana 91

Specijalna mehanična delavnica

EMIL KLOBČAVER

Ljubljana, Sv. Petra cesta 47

Izvršuje vsa popravila točno in solidno. Nizke cene pri vseh strojih, posebno pa pri

šivalnih, pletilnih

in vseh drugih specijalnih strojih vseh sistemov na električni pogon.

Delo garantirano!

TISKARNA

DRUŽBA Z O. Z.

KAMNIK

Čekovni račun št. 10.560

*

Moderno urejeno grafično podjetje. Ustanov. l. 1900

*

Izvršuje vsa tiskarska dela hitro, lično in po konkurenčnih cenah. Specijalna dela: trobarvne razglednice in prvovrstni tisk knjig

*

Nujna naročila izvrši takoj

Proračuni poštnoobratno!

*

SLATNAR

K I P I
R E L I J E F I
O R N A M E N T I
C E R K V E N A I N
S T A V B N A D E L A
U M E T N I K A M E N
O K V I R I I T D.

M A V Z O L E J I
G R O B N I C E
N A G R O B N I
J A V N I
S P O M E N I K I
O G R A J I C E
V A Z E I T D.

U K L E S A V A N I E
I N Z L A T E N J E
N A P I S O V
P O R C E L A N S K E
S L I K E
S V E T I L J K E
P O P R A V E I T D.

FRANJO KUNOVAR

KAMNÓSEŠKO-KIPARŠKO PODJETJE
POKOPALIŠČE SV. KRIŽ
L J U B L J A N A

Denar naložite

najbolje in najvarnejše
pri domačem zavodu

**KMETSKI
HRANILNI IN POSOJILNI DOM
V LJUBLJANI**

reg. zadruga z neomejeno zavezo
TAVČARJEVA (SODNA) UL. 1.

Telefon št. 2847. — Rač. pošt. hran. št. 14.257. — Brzoiavi: „Kmetški dom“.

Vloge na knjižice in tekoči račun obrestuje po $5\frac{1}{2}\%$, pri tromesečni odpovedi po 7% brez odbitka davka na rente.

Stanje vlog:

Din 35.000.000.-.

Rezervni zaklad:

nad Din 900.000.-.

Jamstvo za vloge presega večkratno vrednost vlog. Strankam nudi brezplačno poštne položnice za nalaganje denarja. — Vložne knjižice drugih zavodov sprejema kot gotovino brez prekinjenja obrestovanja.

Posojila daje na poroštvo, na vknjižbo in na zastavo premičnin in vrednostnih papirjev in v tekočem računu pod najugodnejšimi pogoji.

Blagajniške ure:

Ob delavnikih od 8.—12 $\frac{1}{2}$,
in od 3.—4 $\frac{1}{2}$, le ob sobotah
in dnevih pred prazniki od
8.—12 $\frac{1}{2}$ ure.

